

Верховний
Суд

Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду (актуальна практика)

09/2026

Supreme LAB

База правових позицій

Зміст

1. Спори, що виникають із питань захисту права власності	8
1.1. Якщо індивідуальний акт органу місцевого самоврядування і виданий на його підставі правовстановлюючий документ через помилкове зазначення адреси ідентифікують об'єкт нерухомості за адресою іншої особи та це перешкоджає державній реєстрації права власності, належним способом захисту є вимоги про визнання незаконним і скасування такого акта й про визнання недійсним правовстановлюючого документа. Оскарження відмови державного реєстратора в такому разі не є обов'язковим способом захисту	8
1.2. Якщо забудовник відчужив майнові права на майно і отримав їх повну вартість, він не має права витребувати це майно в кінцевого набувача. Попереднє відчуження забудовником майнових прав на нерухомість первісному набувачу за правочином, презумпція правомірності якого не спростована, виключає можливість витребування цього майна в кінцевого набувача лише з тієї підстави, що право власності первісного набувача було зареєстровано на підставі судового рішення, яке згодом скасовано.....	9
2. Спори, що виникають із питань захисту прав інтелектуальної власності	11
2.1. При визначенні розміру компенсації за порушення авторського права у формі паушальної суми замість відшкодування збитків суд зобов'язаний врахувати обсяг порушення та наміри відповідача; за відсутності доказів умислу порушника і доказів на підтвердження заявленого розміру компенсації підстав для стягнення потроєної суми винагороди немає.....	11
3. Спори, що виникають із земельних правовідносин.....	12
3.1. Припинення права власності іноземця на земельну ділянку сільськогосподарського призначення шляхом конфіскації на користь держави тягне за собою припинення зареєстрованого права оренди цієї ділянки. Скасування державної реєстрації права оренди в такому разі є належним способом припинення відповідного речового права.....	12
3.2. У справах про оскарження рішення органу місцевого самоврядування належними відповідачами є орган місцевого самоврядування, який прийняв оспорюване рішення (його правонаступник), та особа, якої безпосередньо стосується це рішення. Незалучення такого органу до участі у справі як співвідповідача свідчить про неналежний суб'єктний склад та є самостійною підставою для відмови в задоволенні позову	14

4. Спори, що виникають із правочинів, зокрема договорів 15

4.1. Встановлений Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення державного регулювання ринків фінансових послуг» максимальний розмір денної процентної ставки є імперативним, а умова договору про його перевищення – нікчемною, що суд враховує *ex officio*. До кредитних договорів, укладених до 24 грудня 2023 року, це обмеження застосовується лише в разі продовження строку кредитування після цієї дати. За відсутності імперативного обмеження процентної ставки суд не вправі самостійно зменшувати проценти без відповідної позовної вимоги споживача, крім випадків тлумачення нечітких або двозначних умов договору 15

4.2. Право на банківський вклад є майновим зобов'язальним правом вимоги та самостійним об'єктом цивільного обороту, а тому може бути предметом договору дарування. У разі його дарування за нотаріально посвідченим договором обдарований набуває майнове право на вклад і може реалізувати його після смерті дарувальника 18

5. Спори, що виникають із трудових правовідносин 20

5.1. Якщо умовами трудового договору про надомну роботу передбачено можливість одностороннього скасування роботодавцем такого режиму і працівника було належним чином повідомлено про це та про необхідність виконання завдань за основним місцем роботи, ненадання працівником згоди та відсутність на робочому місці після скасування надомного режиму утворює склад дисциплінарного проступку (прогулу) за пунктом 4 частини першої статті 40 КЗпП України. Неодержання роботодавцем письмових пояснень від працівника не є самостійною підставою для скасування дисциплінарного стягнення, якщо факт порушення трудової дисципліни підтверджено належними доказами .. 20

5.2. Поновлення працівника на роботі означає його повернення на посаду, яку він обіймав до незаконного звільнення. Суд не може поновити працівника на іншій рівнозначній посаді чи зобов'язати роботодавця внести зміни до штатного розпису, оскільки визначення організаційної структури та штатної чисельності належить до компетенції роботодавця. Створення відповідної посади може стосуватися порядку виконання рішення про поновлення на роботі, але не способу судового захисту 21

6. Спори, що виникають із житлових правовідносин 23

6.1. Виселення проводиться добровільно або в судовому порядку. Про добровільність виселення з житла може свідчити самостійне звільнення особою цього житла. Виселення особи з житла в позасудовому порядку не допускається. Закон не обмежує особу, яку виселили в позасудовому порядку,

у виборі конкретного способу захисту для захисту свого інтересу. Тому особа, яку виселили з житла в позасудовому порядку з порушенням порядку, може заявляти як вимогу про відшкодування збитків та/або компенсацію моральної шкоди, так і вимогу про вселення до житла 23

6.2. Реєстрація місця проживання та факт попереднього проживання в монастирській келії не створюють самостійного цивільно-правового титулу на користування цим приміщенням після втрати особою монашого стану. Задоволення судом вимоги колишнього члена релігійної спільноти про надання постійного доступу до келії за відсутності цивільно-правового договору чи сервітуту є порушенням гарантованої автономії релігійної організації та її права власності 25

7. Спори, що виникають із сімейних правовідносин..... 27

7.1. Шлюбний договір не може бути визнано недійсним з підстав, що він ставить одне з подружжя у надзвичайно не вигідне матеріальне становище (частина 4 статті 93 СК України) чи вчинений під впливом тяжкої обставини (стаття 233 ЦК України), якщо позивач не надав належних та допустимих доказів на підтвердження таких обставин. Надання батьком згоди на виїзд неповнолітньої дитини за кордон під час воєнного стану не є умовою чи тиском для вчинення правочину, оскільки в період дії воєнного стану такий виїзд дитини з одним із батьків здійснюється без нотаріально посвідченої згоди другого з батьків..... 27

7.2. Стягнення заборгованості за аліментами, які вже стягуються на підставі судового рішення, закон не передбачає, і така вимога не може бути самостійним предметом позову, оскільки заборгованість підлягає нарахуванню та стягненню державним або приватним виконавцем у порядку, передбаченому Законом України «Про виконавче провадження». За наявності спору суд може лише визначити розмір такої заборгованості, яка підлягає стягненню в межах виконавчого провадження при виконанні рішення суду про стягнення аліментів, і ухвалення окремого рішення суду про її стягнення не потребує 28

8. Спори, що виникають із спадкових правовідносин 30

8.1. У справах про визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини належним відповідачем є спадкоємець, який прийняв спадщину. Для визначення належного суб'єктного складу відповідачів суд зобов'язаний з'ясувати наявність осіб, які вважаються такими, що прийняли спадщину в порядку частини третьої статті 1268 ЦК України (зокрема внаслідок факту постійного проживання зі спадкодавцем на час відкриття спадщини), та встановити коло їхніх правонаступників..... 30

9. Спори, пов'язані з відшкодуванням шкоди	31
9.1. У спорі про відшкодування шкоди здоров'ю, завданої під час виконання роботи за трудовим договором з іноземним роботодавцем, суд України спочатку зобов'язаний встановити наявність підстав міжнародної підсудності, передбачених Законом України «Про міжнародне приватне право» або міжнародним договором України. За відсутності обраного сторонами права до таких правовідносин застосовується законодавство держави, на території якої робота виконувалася або повинна була виконуватися	31
9.2. У деліктних відносинах щодо надання медичної допомоги діє презумпція вини заподіювача шкоди, відповідно до якої пацієнту достатньо вказати на допущене порушення, а обов'язок доведення відсутності вини покладається на відповідача. Закриття кримінального провадження щодо медичних працівників у зв'язку зі звільненням від кримінальної відповідальності за закінченням строків давності (ст. 49 КК України) є nereабілітуючою підставою та не звільняє заклад охорони здоров'я від цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану неналежним наданням медичної допомоги (ст. 1172 ЦК України).....	32
10. Спори, що виникають із питань визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.....	34
10.1. Якщо член сім'ї суб'єкта декларування набуває активи за рахунок позикових коштів, суб'єкт декларування зобов'язаний не лише відобразити такі фінансові зобов'язання в декларації, а й підтвердити законність джерела походження коштів та фінансову спроможність позикодавця. Непідтвердження законності таких коштів є підставою для визнання відповідних активів необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави за статтями 291, 292 ЦПК України.....	34
11. Справи окремого провадження	36
11.1. Заінтересованість територіальної громади в можливому визнанні спадщини відумерлою не свідчить про наявність спору про право із заявником, який просить установити юридичний факт для оформлення спадкових прав в окремому провадженні. До визнання спадщини відумерлою громада не має цивільного права на спадкове майно, а лише виконує покладений на неї публічний обов'язок звернутися до суду з відповідною заявою	36
12. Застосування норм процесуального права	37
12.1. Спір про стягнення вартості необлікованої електричної енергії, якщо порушення правил обліку не пов'язане зі здійсненням підприємницької діяльності, а фізична особа припинила статус підприємця до виникнення спірних правовідносин, підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства	37

12.2. Заміна сторони відкритого виконавчого провадження та процесуальне правонаступництво у справі мають різні процесуальні передумови. Якщо виконавче провадження за рішенням про стягнення аліментів не відкривалося, підстав для заміни його сторони немає; питання про залучення правонаступника вирішується в межах судової справи.....	38
12.3. Процесуальне правонаступництво учасника справи допускається на будь-якій стадії цивільного процесу, у тому числі після ухвалення рішення, якщо особа звертається із заявою про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами. Якщо заява подана особою як правонаступником учасника справи, суд зобов'язаний спочатку вирішити питання процесуального правонаступництва, а після цього – питання про відкриття провадження за нововиявленими обставинами	39
12.4. Повернення позовної заяви судом, до якого її було передано за територіальною підсудністю, не є перешкодою для апеляційного перегляду ухвали суду першої інстанції про передачу справи за підсудністю та не позбавляє апеляційний суд обов'язку розглянути апеляційну скаргу по суті, оскільки предметом перегляду є дотримання правил територіальної підсудності при первинному зверненні позивача. Перелік підстав для закриття апеляційного провадження, визначений у статті 362 ЦПК України, є вичерпним і не підлягає розширеному тлумаченню або застосуванню за аналогією	41
12.5. Спір щодо оскарження наказу суб'єкта владних повноважень про застосування дисциплінарного стягнення до державного службовця є публічно-правовим спором і підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства	42
12.6. Якщо позовна вимога обмежена визнанням продовженням договору оренди до конкретної дати і цей строк сплив під час розгляду справи, а позивач не змінив предмета позову, предмет спору відсутній. Такий спір підлягає закриттю за пунктом 2 частини першої статті 255 ЦПК України.....	44
12.7. Ризик технічної неможливості участі учасника справи в судовому засіданні в режимі відеоконференції не покладається на такого учасника, якщо після належної авторизації в підсистемі відеоконференцзв'язку суд не забезпечив проведення відеоконференції з технічних причин, що виникли з боку суду. За таких обставин розгляд справи за відсутності цього учасника є порушенням його права на участь у судовому засіданні.....	46
12.8. Рукописний підпис у тексті апеляційної скарги, який дає змогу ідентифікувати особу, що її подає, є належним виконанням вимог частини 3 статті 356 ЦПК України щодо підписання процесуального документа. Наявність такого підпису виключає повернення апеляційної скарги з підстави її непідписання за пунктом 1 частини 5 статті 357 ЦПК України	48

12.9. Зупинення провадження у справі на підставі п. 10 ч. 1 ст. 252 ЦПК України є правомірним лише в разі, якщо справа у подібних правовідносинах переглядається у касаційному порядку палатою, об'єднаною палатою або Великою Палатою Верховного Суду. Перегляд справи у складі колегії суддів не є підставою для зупинення провадження 49

13. Спори щодо розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи ДВС 51

13.1. Якщо резолютивна частина судового рішення та виданий на його підставі виконавчий лист не містять конкретного розміру грошових сум, присуджених до стягнення, державний виконавець не має повноважень самостійно визначати таку суму на підставі розрахунку стягувача. Зазначення державним виконавцем у постанові про відкриття виконавчого провадження суми, не визначеної судовим рішенням, є виходом за межі повноважень..... 51

13.2. У разі смерті боржника обов'язок з відшкодування шкоди, присудженої судовим рішенням, входить до складу спадщини та допускає процесуальне правонаступництво у виконавчому провадженні. При цьому за наявності довідки про реєстрацію місця проживання спадкоємця за однією адресою зі спадкодавцем на момент відкриття спадщини, що відповідно до Порядку вчинення нотаріальних дій є доказом фактичного прийняття спадщини (ч. 3 ст. 1268 ЦК України), обов'язок спростовувати факт проживання зі спадкодавцем, доводити факт неприйняття спадщини, а також обсяг і вартість успадкованого майна покладається саме на спадкоємця, який заперечує проти вимог кредитора, а не на стягувача..... 52

13.3. Скасування постанови про закінчення виконавчого провадження та його відновлення відновлює дію ухвали суду про тимчасове обмеження боржника у праві виїзду за межі України. Повторного звернення виконавця до суду з поданням про обмеження виїзду не вимагається, а внесення відомостей до баз даних здійснюється уповноваженим органом Держприкордонслужби..... 53

1. Спори, що виникають із питань захисту права власності

1.1. Якщо індивідуальний акт органу місцевого самоврядування і виданий на його підставі правовстановлюючий документ через помилкове зазначення адреси ідентифікують об'єкт нерухомості за адресою іншої особи та це перешкоджає державній реєстрації права власності, належним способом захисту є вимоги про визнання незаконним і скасування такого акта й про визнання недійсним правовстановлюючого документа. Оскарження відмови державного реєстратора в такому разі не є обов'язковим способом захисту

01 вересня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, Феодосіївської сільської ради Обухівського району Київської області про усунення перешкод у користуванні власністю шляхом визнання недійсним рішення виконавчого комітету Іванковичівської сільської ради та свідоцтва про право власності на нерухоме майно.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилялася на те, що спір виник у зв'язку з невідповідністю відомостей у правовстановлюючому документі ОСОБА_2 і реєстраційних відомостях, які ідентифікують її будинок за адресою земельної ділянки, яка належить на праві власності позивачу, що обмежує можливість останньої зареєструвати своє право власності на нерухоме майно. Однак позивачу та відповідачу належать різні земельні ділянки та будинки, розміщені на них.

Суд першої інстанції у задоволенні позову відмовив, вважаючи, що між сторонами немає матеріально-правового спору щодо земель, неможливість реєстрації спричинено помилкою сільради, а скасування правовстановлюючих документів відповідача є неефективним способом захисту та непропорційним втручанням у її право власності.

Суд апеляційної інстанції не погодився з висновками суду першої інстанції, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив. Рішення суду мотивовано тим, що державна реєстрація права власності на об'єкт нерухомості відповідача за неправильною адресою, яка збігається з адресою земельної ділянки позивача та перешкоджає реєстрації її права, є триваючим порушенням права позивача. Отже, у такому разі належним способом захисту є визнання недійсним правовстановлюючого документа, що містить неправильну адресу. Водночас, оскільки ОСОБА_1 не втратила володіння своєю земельною ділянкою, не претендує на майно ОСОБА_2, то і не повинна заявляти віндикаційний позов.

Верховний Суд погодився з висновками апеляційного суду з огляду на таке.

Розбіжність між фактичним об'єктом, правовстановлюючим документом і відомостями реєстру безпосередньо впливає на цивільні права. Доки помилкова офіційна інформація підтверджує право однієї особи за адресою іншої особи, існує стан правової невизначеності та об'єктивна перешкода у здійсненні права власності.

Закони не зобов'язують позивача спочатку оскаржувати відмову державного реєстратора, якщо порушення зумовлено дефектом правовстановлюючого документа третьої особи. Вимога про визнання недійсними індивідуального акта та виданого на його підставі свідоцтва спрямована безпосередньо на усунення цього дефекту і є належним способом захисту за ст. 391 ЦК України та ст. 152 ЗК України.

Визнання недійсним свідоцтва з помилковою адресою не позбавляє відповідача права власності на її житловий будинок, споруджений на належній її ділянці, та не перешкоджає її оформити документи за правильною адресою.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 вересня 2026 року у справі № 362/6616/24 (провадження № 61-8216св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139404259>.

1.2. Якщо забудовник відчужив майнові права на майно і отримав їх повну вартість, він не має права витребувати це майно в кінцевого набувача. Попереднє відчуження забудовником майнових прав на нерухомість первісному набувачу за правочином, презумпція правомірності якого не спростована, виключає можливість витребування цього майна в кінцевого набувача лише з тієї підстави, що право власності первісного набувача було зареєстровано на підставі судового рішення, яке згодом скасовано

07 вересня 2026 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційні скарги ТОВ «Аверс-Сіті» та ОСОБА_1 у справі за позовом ТОВ «Аверс-Сіті» до ОСОБА_1, треті особи: ОСОБА_2, ОСОБА_3, про витребування майна з чужого незаконного володіння.

На обґрунтування заявлених вимог позивач вказував, що він побудував житловий будинок та у 2011 році оформив право власності на його приміщення (зокрема і спірне приміщення). Проте у 2012 році суд визнав право власності на це приміщення за ОСОБА_3, який згодом зареєстрував право власності на приміщення за собою. Після чого подарував його ОСОБА_2, а той перепродав ОСОБА_1. У 2019 році Верховний Суд скасував рішення попередніх судів і відмовив ОСОБА_3 у задоволенні позову. З огляду на те, що право власності на спірне майно зареєстровано за ОСОБА_1, позивач просив витребувати його на свою користь.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, позов задовольнив, вказав на те, що майно вибуло з володіння товариства на підставі судового рішення, яке надалі було скасовано, тобто поза його волею.

ВС у складі ОП КЦС не погодився з висновками судів попередніх інстанцій, скасував їх рішення та відмовив у задоволенні позову, сформулював правові висновки, які мають враховувати суди при застосуванні відповідних норм права (ч. 4 ст. 263 ЦПК України).

ВС у складі ОП КЦС зазначив, що у разі виконання інвестором своїх зобов'язань за договором майнові права на об'єкт інвестування після завершення будівництва трансформуються у право власності, яке підлягає державній реєстрації за таким інвестором як первісним власником.

У цій справі забудовник продав майнові права на спірне нежитлове приміщення та отримав їх повну вартість. Водночас після введення будинку в експлуатацію він не вчинив дій, необхідних для передання об'єкта покупцеві та оформлення за ним права власності. За таких обставин саме покупець є первісним власником майнових прав на спірне приміщення.

ВС у складі ОП КЦС зазначив, що вимога забудовника про витребування цього приміщення у кінцевого набувача не узгоджується із засадами добросовісності та справедливості, оскільки забудовник сам раніше відчужив майнові права на об'єкт за чинним правочином та отримав за них повну оплату. Тому в нього відсутні правові підстави для виникнення права власності на спірне майно і, відповідно, для його витребування у кінцевого набувача.

Ураховуючи встановлені обставини та з метою забезпечення єдності судової практики, ВС у складі ОП КЦС сформулював такий висновок щодо застосування норм права: у разі коли забудовник відчужив майнові права на нежитлове приміщення на підставі правочину первісному власнику майнових прав, презумпція правомірності якого не спростована, у нього немає правових підстав для витребування спірного майна у кінцевого набувача.

У зв'язку із цим ВС у складі ОП КЦС відступив від підходу, викладеного у постановках ВС, за яким вибуття майна з володіння забудовника на підставі судового рішення, яке в подальшому було скасоване, вважалось вибуттям поза його волею та давало підстави для витребування такого майна. ВС у складі ОП КЦС наголосив, що в такій ситуації необхідно враховувати попереднє відчуження забудовником майнових прав на об'єкт іншій особі за чинним правочином.

Детальніше з текстом постанови ВС у складі ОП КЦС від 07 вересня 2026 року у справі № 367/3272/19 (провадження № 61-11176сво24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/140190129>.

2. Спори, що виникають із питань захисту прав інтелектуальної власності

2.1. При визначенні розміру компенсації за порушення авторського права у формі паушальної суми замість відшкодування збитків суд зобов'язаний врахувати обсяг порушення та наміри відповідача; за відсутності доказів умислу порушника і доказів на підтвердження заявленого розміру компенсації підстав для стягнення потроєної суми винагороди немає

30 вересня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ПП «Туристичне агентство «Оле-Тур», ФОП ОСОБА_2 про захист авторського права.

На обґрунтування позовних вимог позивач посилався на те, що у листопаді 2014 року він опублікував у соціальній мережі «Facebook» свій авторський твір – власне художнє бачення Головної брами палацу Потоцьких, підписавши роботу псевдонімом «ІНФОРМАЦІЯ_3» в правому нижньому кутку графічного зображення. Крім того, у червні 2016 року він поширив свою роботу в соціальній мережі «Dribbble». Однак у травні 2021 року в магазині «Оле-Тур» він побачив, що його авторський твір зображено на магнітах без відмітки про авторство. Магніти пропонували для продажу та реалізації невизначеному колу осіб, дозволу на розповсюдження твору та отримання прибутку він підприємству не надавав, що свідчить про порушення відповідачем його авторського права.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, позов задовольнив частково, стягнув з ПП «ТА «Оле-Тур» 6 000,00 грн компенсації та зобов'язав опублікувати відомості про судові рішення. Судові рішення мотивовано тим, що формулу визначення компенсації в розмірі від 10 до 50 000 мінімальних заробітних плат було виключено із Закону України «Про авторське право і суміжні права» 22.07.2018. Враховуючи відсутність доказів обґрунтування розміру паушальної суми та умислу відповідача, суди визначили компенсацію відповідно до засад справедливості й розумності.

Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій, зазначив, що використання об'єкта права інтелектуальної власності іншою особою здійснюється з дозволу особи, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності, крім випадків правомірного використання без такого дозволу, передбачених цим Кодексом та іншим законом (ч. 3 ст. 426 ЦК України).

Законом України від 15.05.2018 № 2415-VIII «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав», який набрав чинності 22.07.2018, внесено зміни, зокрема до Закону № 3792-XII,

а саме пункт «г» ч. 2 ст. 52 викладено в такій редакції: «г) виплату компенсації, що визначається судом як паушальна сума на базі таких елементів, як подвоєна, а у разі умисного порушення – як потроєна сума винагороди або комісійні платежі, які були б сплачені, якби порушник звернувся із заявою про надання дозволу на використання оспорюваного авторського права або суміжних прав замість відшкодування збитків або стягнення доходу».

За відсутності наданих позивачем доказів на підтвердження розрахунку паушальної суми та доказів умисного порушення права, суд визначає розмір компенсації з урахуванням суті порушення, обсягу та тривалості незаконного використання, а також загальних засад цивільного судочинства – справедливості, добросовісності та розумності.

Суд касаційної інстанції перевіряє дотримання норм права та не має повноважень здійснювати переоцінку наданих доказів.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 30 вересня 2026 року у справі № 344/1415/22 (провадження № 61-11063св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/140309070>.

3. Спори, що виникають із земельних правовідносин

3.1. Припинення права власності іноземця на земельну ділянку сільськогосподарського призначення шляхом конфіскації на користь держави тягне за собою припинення зареєстрованого права оренди цієї ділянки. Скасування державної реєстрації права оренди в такому разі є належним способом припинення відповідного речового права

01 вересня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу заступника керівника Чернігівської обласної прокуратури у справі за позовом керівника Корюківської окружної прокуратури в інтересах держави в особі ГУ Держгеокадастру у Чернігівській області до ОСОБА_1, ТОВ «Мена-Авангард» про припинення права власності на земельну ділянку шляхом її конфіскації та скасування державної реєстрації права оренди.

На обґрунтування позовних вимог позивач зазначав, що прокуратурою встановлено протиправне перебування у власності громадянки росії земель сільськогосподарського призначення в Україні. Так, ОСОБА_1, набувши у березні 2019 року право власності на земельну ділянку сільськогосподарського призначення, протягом року не виконала покладений на неї законом обов'язок і не відчужила земельну ділянку.

Суд першої інстанції задовольнив позов. Судове рішення мотивовано тим, що невідчуження земельної ділянки іноземними особами та особами без громадянства у встановлений ЗК України строк є підставою для припинення права власності на земельну ділянку у судовому порядку. Припинення права власності ОСОБА_1 на земельну ділянку шляхом її конфіскації на користь держави тягне за собою і припинення права оренди цієї земельної ділянки.

Апеляційний суд не повною мірою погодився з рішенням районного суду, скасував його в частині позовних вимог про скасування державної реєстрації права оренди та ухвалив нове рішення про відмову в задоволенні цих вимог, оскільки право власності ОСОБА_1 на спірну земельну ділянку припинено у примусовому порядку та ділянка має перейти до земель державної власності, а тому будь-які правовідносини щодо неї, які виникли між ОСОБА_1 і ТОВ «Мена-Авангард» на підставі договору оренди землі від 11.06.2019, мають бути припинені шляхом припинення права оренди землі, проте прокурор вимог про припинення права оренди землі чи припинення права користування земельною ділянкою не заявляв.

У іншій частині залишив рішення без змін. Погоджуючись з висновками суду першої інстанції в частині того, що невідчуження земельної ділянки іноземними особами та особами без громадянства у встановлений ЗК України строк є підставою для припинення права власності на земельну ділянку у судовому порядку і припинення права власності ОСОБА_1 на земельну ділянку шляхом її конфіскації на користь держави тягне за собою припинення права оренди цієї ділянки.

Верховний Суд не погодився з висновками апеляційного суду, скасував постанову в частині відмови у задоволенні позовних вимог про скасування державної реєстрації права оренди та залишив в цій частині в силі рішення суду першої інстанції з огляду на таке.

Конфіскація є примусовою підставою припинення права власності державою і тягне за собою припинення інших (зокрема, речових та зобов'язальних) прав щодо майна. Згідно з правовою позицією ВС у складі ОП КЦС (постанова від 20.10.2025 у справі № 559/2900/23) припинення права власності іноземця на земельну ділянку шляхом конфіскації на користь держави закономірно тягне за собою і припинення права оренди цієї ділянки.

Суд розглядає справи в межах заявлених вимог, але повинен надавати їм належну правову інтерпретацію, а не тлумачити їх виключно буквально. Неповна відповідність вимог належному способу захисту не може бути підставою для відмови у позові з формальних міркувань, якщо прагнення позивача повернути ділянку державі є очевидним.

Метою позову прокурора у цій справі є повернення землі у власність держави вільною від будь-яких обтяжень правами третіх осіб. Вимога про скасування рішення про державну реєстрацію права оренди (згідно зі ст. 26 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень») прямо зумовлює припинення відповідного права і є належним та ефективним способом захисту прав держави.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 вересня 2026 року у справі № 738/1140/25 (провадження № 61-3811св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139440132>.

3.2. У справах про оскарження рішення органу місцевого самоврядування належними відповідачами є орган місцевого самоврядування, який прийняв оспорюване рішення (його правонаступник), та особа, якої безпосередньо стосується це рішення. Незалучення такого органу до участі у справі як співвідповідача свідчить про неналежний суб'єктний склад та є самостійною підставою для відмови в задоволенні позову

23 вересня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1, треті особи: Костопільська міська рада Рівненської області, ОСОБА_3, про визнання недійсним рішення про передачу земельної ділянки в приватну власність, скасування державного акта та скасування державної реєстрації земельної ділянки.

На обґрунтування заявлених вимог позивач вказував, що на підставі рішення сільської ради відповідачу передано безкоштовно в приватну власність земельну ділянку для обслуговування житлового будинку та господарських будівель. Вважає рішення сільської ради незаконним, оскільки його було прийнято з порушенням норм чинного на той час земельного законодавства. Крім того, він не погоджував передання земельної ділянки у приватну власність ОСОБА_1. До спірної земельної ділянки увійшла спільна земельна ділянка, зокрема прохід-проїзд. Також частина його житлового будинку опинилася на спірній земельній ділянці відповідача.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, керуючись тим, що позовні вимоги є необґрунтованими та недоведеними.

Суд апеляційної інстанції не погодився з висновками суду першої інстанції, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив. Рішення суду мотивовано тим, що частина будинку позивача (прибудова «а») розташована на земельній ділянці відповідача. Разом з тим, на момент формування земельної ділянки відповідача не було враховано наявності прибудови «а» до будинку позивача. При цьому сам факт несформованості земельної ділянки позивача

не перешкоджає можливості захисту його встановленого законом інтересу на приватизацію земельної ділянки для обслуговування належного йому будинку.

Верховний Суд скасував постанову апеляційного суду та змінив рішення суду першої інстанції, виклав його мотивувальну частину в редакції своєї постанови з огляду на таке.

Визначення відповідачів є правом позивача, проте встановлення належності відповідачів й обґрунтованості позову є обов'язком суду. Незалучення до участі у справі особи як співвідповідача за умови наявності обов'язкової процесуальної співучасті є самостійною підставою для відмови у задоволенні позову.

Належними відповідачами у справах про визнання недійсними рішень органів місцевого самоврядування та державних актів про право власності на земельну ділянку є особа, якій видано державний акт (передано майно), та орган місцевого самоврядування чи орган виконавчої влади, що прийняв рішення про його видачу.

Позивач пред'явив позов виключно до фізичної особи ОСОБА_2, а орган місцевого самоврядування, який ухвалив оспорюване рішення (чи його правонаступник), до участі у справі як співвідповідач залучений не був і клопотань про його залучення позивач не заявляв. Це є самостійною підставою для відмови в задоволенні позову через неналежний суб'єктний склад учасників.

Апеляційний суд на вказані обставини уваги не звернув та дійшов передчасного висновку про задоволення позову по суті. Оскільки суд першої інстанції правильно відмовив у позові, але помилився щодо мотивів відмови, його рішення підлягає зміні в мотивувальній частині.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 23 вересня 2026 року у справі № 564/3746/23 (провадження № 61-12813св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/140148591>.

4. Спори, що виникають із правочинів, зокрема договорів

4.1. Встановлений Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення державного регулювання ринків фінансових послуг» максимальний розмір денної процентної ставки є імперативним, а умова договору про його перевищення – нікчемною, що суд враховує *ex officio*. До кредитних договорів, укладених до 24 грудня 2023 року, це обмеження застосовується лише в разі продовження строку кредитування після цієї дати. За відсутності імперативного обмеження процентної ставки суд не вправі самостійно зменшувати проценти без відповідної позовної вимоги споживача, крім випадків тлумачення нечітких або двозначних умов договору

07 вересня 2026 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ТОВ «Вердикт Капітал» до ОСОБА_1 про стягнення заборгованості за кредитним договором.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що 13 травня 2021 року між ТОВ «Служба миттєвого кредитування» та відповідачем укладено кредитний договір, відповідно до умов якого позичальник отримав у фінансової установи кредит у розмірі 4 800,00 грн. У заяві-анкеті, що була додатком до договору, зазначалося, що він має сплатити 1 440,00 грн процентів. Водночас інші положення договору передбачали збільшення процентної ставки залежно від тривалості користування кредитом. Через неналежне виконання позичальником умов зазначеного договору утворилась заборгованість у розмірі 57 834,72 грн, з яких понад 53 тис. грн становили проценти.

Суд першої інстанції частково задовольнив позов, стягнув 4 800,00 грн заборгованості за тілом кредиту та 1 440,00 грн процентів. Судове рішення мотивовано тим, що позивач заявив вимогу про стягнення з відповідача заборгованості за процентами в розмірі 28 368,00 грн та заборгованості за простроченими процентами в розмірі 24 666,72 грн, однак така позовна вимога є необґрунтованою та несправедливою для відповідача у розумінні п. 5 ч. 3 ст. 18 ЗУ «Про захист прав споживачів».

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції в частині відмови в задоволенні позову, рішення суду в цій частині скасував та ухвалив у цій частині нове рішення, яким задовольнив вимоги кредитора про стягнення процентів у повному обсязі.

ВС у складі ОП КЦС не погодився з висновками апеляційного суду в частині позовних вимог про стягнення заборгованості за процентами у розмірі 51 594,72 грн, скасував в цій частині постанову апеляційного суду та змінив рішення районного суду в частині позовних вимог про стягнення заборгованості за процентами в розмірі 1 440,00 грн, виклав його мотивувальну частину в редакції своєї постанови з огляду на таке.

ВС у складі ОП КЦС зазначив, що при виникненні спорів, як *ex ante*, так і *ex post*, контроль як за договірними умовами, так і використання договору в цілому, хоча й парламент конструє ті чи інші імперативні приватно-правові норми, здійснює суд.

ВС у складі ОП КЦС звернув увагу, що положеннями договору та заяви-анкети передбачено різні підходи до визначення розміру процентів. За таких обставин при вирішенні спору суд має тлумачити зміст договору, а нечіткі або двозначні його положення відповідно до ч. 8 ст. 18 Закону України «Про захист прав споживачів» тлумачаться на користь споживача.

Це пов'язано з тим, що тлумачення правочину – це з'ясування змісту дійсного одностороннього правочину чи договору (двостороннього або багатостороннього правочину), з тексту якого неможливо встановити справжню волю сторони (сторін). З урахуванням принципу тлумачення *favor contractus* (тлумачення договору на користь дійсності) сумніви щодо дійсності, чинності та виконуваності договору (правочину) повинні тлумачитися судом на користь його дійсності, чинності та виконуваності.

Продавець (виконавець, виробник) не повинен включати у договори із споживачем умови, які є несправедливими (ч. 1 ст. 18 Закону України «Про захист прав споживачів»). Умови договору є несправедливими, якщо всупереч принципу добросовісності його наслідком є істотний дисбаланс договірних прав та обов'язків на шкоду споживача (ч. 2 ст. 18 Закону України «Про захист прав споживачів»).

Нечіткі або двозначні положення договорів із споживачами тлумачаться на користь споживача (ч. 8 ст. 18 Закону України «Про захист прав споживачів»).

З огляду на це стягненню підлягали проценти в розмірі 1 440,00 грн.

ВС у складі ОП КЦС відступив від правового висновку, викладеного раніше, в якому було сформульовано підхід, за яким при вирішенні вимоги про стягнення кредитної заборгованості суд мав оцінювати, чи не є нараховані проценти непропорційно великими та чи відповідають вони засадам справедливості, добросовісності й розумності, навіть за відсутності окремої вимоги споживача про оспорення відповідних умов договору.

ВС у складі ОП КЦС уточнив, що за відсутності встановленої законом нікчемності відповідної умови суд не може без позовної вимоги споживача визнати умову договору недійсною, змінити договір і на цій підставі самостійно зменшити розмір процентів. Водночас це не перешкоджає суду без окремої вимоги тлумачити нечіткі або двозначні положення договору на користь споживача.

Також ВС у складі ОП КЦС зазначив, що встановлені Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення державного регулювання ринків фінансових послуг» від 22.11.2023 № 3498-IX, який набрав чинності 24.12.2023, обмеження максимальної денної процентної ставки не поширюються на договір, укладений у 2021 році, якщо строк кредитування за ним не було продовжено після 24.12.2023.

ВС у складі ОП КЦС відступив від висновків, як сформульовані у постанові ВС КЦС від 12.02.2025 у справі № 679/1103/23 (провадження 61-92св24).

Детальніше з текстом постанови ВС у складі ОП КЦС від 07 вересня 2026 року у справі № 552/672/23 (провадження № 61-4595сво25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139787333>.

4.2. Право на банківський вклад є майновим зобов'язальним правом вимоги та самостійним об'єктом цивільного обороту, а тому може бути предметом договору дарування. У разі його дарування за нотаріально посвідченим договором обдарований набуває майнове право на вклад і може реалізувати його після смерті дарувальника

07 вересня 2026 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до АТ «УкрСиббанк» про захист прав споживача, стягнення депозитного вкладу, нарахованих відсотків за договором, пені, трьох процентів річних та інфляційних втрат.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилялася на те, що між її батьком, ОСОБА_2, та АТ «УкрСиббанк» було укладено договір банківського вкладу (депозиту) у розмірі 300 000,00 грн. Також вказала, що між нею та батьком укладено договір дарування грошових коштів з нарахованими відсотками, що знаходяться на вкладному рахунку дарувальника в АТ «УкрСиббанк». Після смерті батька вона звернулася до банку із вимогою виплатити грошові кошти. АТ «УкрСиббанк» відмовило їй, оскільки вона за життя батька не зверталася до банку і не прийняла у власність кошти за його вкладним рахунком. Вважає відмову незаконною та порушенням її прав як споживача. Вона стверджує, що стала власницею вкладу з моменту підписання договору дарування, оскільки отримання нею депозитного договору є належним прийняттям дарунка.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, відмовив у задоволенні позову, керуючись тим, що фактичної передачі грошових коштів не відбулося, оскільки вони перебували на депозитному рахунку, а право вимоги за договором банківського вкладу залишилося за вкладником.

ВС у складі ОП КЦС з висновками судів попередніх інстанцій не погодився, скасував їх рішення та передав справу до суду першої інстанції, зробивши такі правові висновки.

Майнове право – це суб'єктивне цивільне право, спрямоване на майно, яке здатне до самостійного, незалежного від речі обороту як об'єкт цивільного права; майновими можуть бути як права на чужі речі, так і зобов'язальні за своєю сутністю права.

Під правом на вклад розуміється майнове зобов'язальне право вимоги, носієм якого є особа-вкладник (сторона договору банківського вкладу).

Дарування має бути спрямованим на збільшення майна обдаровуваного, що є безпосередньою метою договору дарування. Категорія «збільшення майна» охоплює й дарування не лише речей, а і майнових прав. Можуть бути такі способи дарування: а) передання дарувальником у власність обдаровуваного речі; б) передання обдаровуваному майнового права, що існує або виникне в майбутньому.

Парламентом розмежовано випадки, коли даруються дарувальником гроші (тобто, ті які не знаходяться на рахунку в банку чи іншій фінансовій установі) та, власне, коли право на вклад (тобто, коли дарувальник дарує майнове зобов'язальне право).

Право вкладника за договором банківського вкладу є майновим зобов'язальним правом вимоги, яке становить об'єкт цивільного обороту. Тому його дарування слід кваліфікувати як безоплатне відчуження майнового права, що відповідає як конструкції договору дарування, так і загальним принципам приватного права.

ВС у складі ОП КЦС зазначив, що відповідно до статей 190, 718 ЦК України майнові права є об'єктами цивільних прав і можуть бути предметом договору дарування. Право вкладника за договором банківського вкладу є майновим зобов'язальним правом вимоги до банку, а не правом власності на конкретні грошові кошти, передані банку.

Отже, слід розмежовувати дарування грошей як речей та дарування права на вклад як майнового права. Право на банківський вклад є самостійним об'єктом цивільного обороту, тому його передання за договором дарування слід розглядати як безоплатне відчуження майнового права.

ВС у складі ОП КЦС звернув увагу, що суди попередніх інстанцій не надали належної оцінки правовій природі предмета договору дарування та фактично виходили з необхідності передачі обдарованій особі самих грошових коштів. Водночас предметом договору дарування могло бути майнове право вимоги до банку, реалізація якого не залежить від фактичної передачі коштів обдаровуваному. Тому висновки судів про правомірність відмови банку у виплаті вкладу були передчасними.

З урахуванням викладеного ВС у складі ОП КЦС відступив від висновків, сформульованих у постанові ВС від 15.05.2019 у справі № 700/2095/15.

Детальніше з текстом постанови ВС у складі ОП КЦС від 07 вересня 2026 року у справі № 359/523/23 (провадження № 61-10626сво24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139825540>.

5. Спори, що виникають із трудових правовідносин

5.1. Якщо умовами трудового договору про надомну роботу передбачено можливість одностороннього скасування роботодавцем такого режиму і працівника було належним чином повідомлено про це та про необхідність виконання завдань за основним місцем роботи, ненадання працівником згоди та відсутність на робочому місці після скасування надомного режиму утворює склад дисциплінарного проступку (прогулу) за пунктом 4 частини першої статті 40 КЗпП України. Неодержання роботодавцем письмових пояснень від працівника не є самостійною підставою для скасування дисциплінарного стягнення, якщо факт порушення трудової дисципліни підтверджено належними доказами

01 вересня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до КНП «Рокитнівський центр первинної медико-санітарної допомоги» Рокитнівської селищної ради про визнання незаконним та скасування наказу про звільнення, поновлення на роботі та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

На обґрунтування заявлених вимог позивач зазначав, що між ним та відповідачем було укладено трудовий договір у письмовій формі, за змістом якого передбачено, що позивач виконував роботу надомно за місцем свого проживання. Стверджував, що роботодавець самостійно змінив істотні умови праці, що полягало у скасуванні надомного режиму роботи позивача та, як наслідок, його було незаконно звільнено за прогул

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, відмовив у задоволенні позову, оскільки позивач не спростував факт прогулу та не довів поважність причин невиходу на роботу. Крім того, неодержання від працівника письмових пояснень, зокрема, з огляду на ігнорування позивачем доручень, листів і вимог щодо необхідності надання письмових пояснень, не є підставою для скасування застосованого дисциплінарного стягнення.

Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

Можливість одностороннього скасування режиму надомної роботи було прямо передбачено умовами укладеного між сторонами трудового договору. Роботодавець ужив усіх належних заходів для повідомлення працівника про зміну істотних умов праці та скасування надомного режиму (надіслав повідомлення та наказ на поштову адресу та електронні засоби зв'язку).

Відсутність працівника за основним місцем роботи після скасування надомного режиму понад три години протягом робочого дня без поважних причин підтверджується актами комісії з контролю за дотриманням трудової дисципліни. Більше того, факт відсутності на робочому місці позивач підтвердив особисто в судовому засіданні, що в силу ч. 1 ст. 82 ЦПК України звільняє від потреби додаткового доказування цих обставин.

Відібрання письмових пояснень є однією з гарантій недопущення безпідставного притягнення до дисциплінарної відповідальності. Проте невиконання обов'язку зажадати письмові пояснення або їх неодержання не є самостійною підставою для скасування дисциплінарного стягнення, якщо факт вчинення дисциплінарного проступку підтверджений належними й допустимими доказами.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 вересня 2026 року у справі № 571/1394/25 (провадження № 61-1899св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139404254>.

5.2. Поновлення працівника на роботі означає його повернення на посаду, яку він обіймав до незаконного звільнення. Суд не може поновити працівника на іншій рівнозначній посаді чи зобов'язати роботодавця внести зміни до штатного розпису, оскільки визначення організаційної структури та штатної чисельності належить до компетенції роботодавця. Створення відповідної посади може стосуватися порядку виконання рішення про поновлення на роботі, але не способу судового захисту

07 вересня 2026 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу Великолазівського ліцею Баранинської сільської ради Закарпатської області у справі за позовом ОСОБА_1 до Великолазівського ліцею Баранинської сільської ради Закарпатської області про поновлення на роботі та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

На обґрунтування заявлених вимог позивач (заступник директора з навчально-виховної роботи Яроцької гімназії – філії Великолазівського ліцею) посилалася на те, що у ліцеї фактично відбулися зміни в організації виробництва і праці, а саме здійснено реорганізацію Яроцької гімназії – філії Великолазівського ліцею. Вважає, що за таких обставин її мали б звільнити у порядку, передбаченому п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП України, а не на підставі п. 6 ч. 1 ст. 36 КЗпП України.

Справу суди розглядали неодноразово.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, позов задовольнив частково, зобов'язав відповідача поновити позивача на посаді, рівнозначній посаді або внести відповідні зміни до штатного розпису, ввівши посаду заступника завідувача з навчально-виховної роботи та стягнув з відповідача на користь позивачки середній заробіток. Судове рішення мотивовано тим, що немає підстав для висновку, що за посадою, яку обіймала позивач, відбулася зміна істотних умов праці. Посаду, яку обіймала ОСОБА_1, було скорочено, отже, позивач могла бути звільнена на підставі п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП України.

ВС у складі ОП КЦС змінив рішення судів попередніх інстанцій, виключив з їх мотивувальних частин посилання на зобов'язання відповідача поновити ОСОБА_1 саме на рівнозначній посаді або шляхом внесення відповідних змін до штатного розпису, ввівши скорочену посаду, та виклав абзац другий резолютивної частини оскаржуваного рішення місцевого суду у своїй редакції. В іншій частині оскаржувані судові рішення залишив без змін та зробив такі правові висновки, які суди мають враховувати при застосуванні відповідних норм права (ч. 4 ст. 263 ЦПК України).

Громадянам гарантується захист від незаконного звільнення (ч. 6 ст. 43 Конституції України).

Згідно з ч. 1 ст. 235 КЗпП України у разі звільнення без законної підстави або незаконного переведення на іншу роботу, у тому числі у зв'язку з повідомленням про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою, працівник повинен бути поновлений на попередній роботі органом, який розглядає трудовий спір.

ВС у складі ОП КЦС погодився з висновком судів про незаконність звільнення, оскільки фактично відбулося скорочення посади, а не зміна істотних умов праці за тією самою посадою. За таких обставин звільнення мало здійснюватися за правилами п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП України з дотриманням установлених законом гарантій для працівника.

Водночас ВС у складі ОП КЦС зазначив, що поновлення на роботі означає повернення працівника у той стан, який існував до незаконного звільнення, тобто на ту саму роботу, яку він виконував раніше. Поновлення незаконно звільненого працівника на іншій рівнозначній посаді не відповідає способу захисту, передбаченому ч. 1 ст. 235 КЗпП України.

Крім того, такий спосіб захисту порушеного права позивача може викликати новий спір щодо визначення «рівнозначної» посади та відповідного структурного підрозділу, де така посада передбачена.

ВС у складі ОП КЦС вказав, що прийняття рішення про внесення змін до штатного розпису, створення посади чи визначення організаційної структури належить до виключної компетенції роботодавця. Суд не може втручатися у такі управлінські повноваження. Водночас створення відповідної посади або іншої організаційної передумови для виконання рішення про поновлення може стосуватися вже порядку виконання судового рішення, а не способу захисту порушеного права.

ВС у складі ОП КЦС відступив від висновку, викладеного у постанові ВС від 15.11.2023 у справі № 308/9448/21, за яким у разі скорочення посади працівника суд міг зобов'язати роботодавця поновити його на рівнозначній посаді або внести відповідні зміни до штатного розпису.

Детальніше з текстом постанови ВС у складі ОП КЦС від 07 вересня 2026 року у справі № 308/9220/21 (провадження № 61-11509сво25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139825551>.

6. Спори, що виникають із житлових правовідносин

6.1. Виселення проводиться добровільно або в судовому порядку. Про добровільність виселення з житла може свідчити самотійне звільнення особою цього житла. Виселення особи з житла в позасудовому порядку не допускається. Закон не обмежує особу, яку виселили в позасудовому порядку, у виборі конкретного способу захисту для захисту свого інтересу. Тому особа, яку виселили з житла в позасудовому порядку з порушенням порядку, може заявляти як вимогу про відшкодування збитків та/або компенсацію моральної шкоди, так і вимогу про вселення до житла

07 вересня 2026 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ТОВ «Нерухомість-Закон та Порядок», третя особа – ТОВ «Преміум Ліга Колекшн», про визнання права користування та вселення у квартиру, стягнення моральної шкоди.

На обґрунтування заявлених вимог позивач зазначала, що вона проживала у спірній квартирі, яка була єдиним житлом для неї та її батьків, з якої їх фактично було виселено та знято з реєстрації місця проживання без їх згоди та без рішення суду про примусове виселення, яке набрало б законної сили. Невідомі особи замінили замки на входних дверях, що унеможливило потрапляння всередину житла. Товариство набуло право власності на квартиру в порядку ст. 38 ЗУ «Про іпотеку» та як новий власник взяло на себе повноваження суду й державного виконавця, оскільки самотійно здійснило виселення позивача з єдиного житла.

Суд першої інстанції позов задовольнив частково, вселив позивача до квартири та стягнув на її користь 5 тис. грн компенсації моральної шкоди.

Апеляційний суд не погодився з такими висновками суду першої інстанції, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким у задоволенні позовних вимог відмовив, вважаючи, що припинення права власності на житло попередньої власниці припинило й похідне право членів її сім'ї користуватися ним.

ВС у складі ОП КЦС не погодився з висновками апеляційного суду, постанову апеляційного суду скасував, рішення суду першої інстанції залишив у силі, зробив правові висновки, які мають враховуватися судами при застосуванні відповідних норм права (ч. 4 ст. 263 ЦПК України).

Відповідно до ч. 1 ст. 16 ЦК України кожна особа має право в порядку, встановленому законом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів.

Способами захисту суб'єктивних цивільних прав є визначені законом матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких здійснюється поновлення (визнання) порушених (оспорюваних) прав та вплив на правопорушника.

У кожній конкретній справі позивач на власний розсуд обирає спосіб (способи) захисту його порушеного, оспорюваного чи невизнаного права.

ВС у складі ОП КЦС керувався тим, що відповідно до ст. 47 Конституції України ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду. Стаття 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує кожному право на повагу до житла, а втручання в це право допускається лише відповідно до закону та за умови його необхідності в демократичному суспільстві.

Сама по собі зміна власника нерухомого майна не свідчить про автоматичне припинення набутого в установленому законом порядку права користування ним. Навіть якщо законне право особи на зайняття житла припинилося, виселення такої особи має бути оцінене на предмет пропорційності відповідно до статті 8 Конвенції.

ВС у складі ОП КЦС зазначив, що у цій справі позивач була правомірно вселена до квартири, а новий власник знав про її право користування житлом та зареєстроване місце проживання при набутті права на квартиру. Замінивши замки, він позбавив її доступу до квартири, що фактично становило виселення. Водночас позивач не давала згоди на добровільне звільнення житла, судового рішення про її виселення не було, іншого постійного житлового приміщення їй не надали.

ВС у складі ОП КЦС відступив від висновку, викладеного в постанові ВС від 14.05.2025 у справі № 159/3927/23, згідно з яким у разі порушення вимог щодо надання іншого житла особа могла вимагати зобов'язати надати їй відповідне житлове приміщення та відшкодувати шкоду.

Детальніше з текстом постанови ВС у складі ОП КЦС від 07 вересня 2026 року у справі № 308/16652/23 (провадження № 61-207сво25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/140190128>.

6.2. Реєстрація місця проживання та факт попереднього проживання в монастирській келії не створюють самостійного цивільно-правового титулу на користування цим приміщенням після втрати особою монашого стану. Задоволення судом вимоги колишнього члена релігійної спільноти про надання постійного доступу до келії за відсутності цивільно-правового договору чи сервітуту є порушенням гарантованої автономії релігійної організації та її права власності

30 вересня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу РО «Спасо-Преображенський монастир УГКЦ» у справі за позовом РО «Спасо-Преображенський монастир УГКЦ» до ОСОБА_1 про визнання особи такою, що втратила право користування приміщенням, та за зустрічним позовом ОСОБА_1 до РО «Спасо-Преображенський монастир УГКЦ» про усунення перешкод у користуванні житловим приміщенням.

Звертаючись з позовом, релігійна організація просила визнати ОСОБА_1 такою, що втратила право користування спірним приміщенням.

На обґрунтування зустрічного позову ОСОБА_1 посилалася на те, що вона у монашому стані перебуває понад 22 роки. З 11.06.2011 вона як монахиня монашої спільноти сестер монастиря Введення в Храм Пресвятої Богородиці проживала разом з іншими в спірному приміщенні та була в ньому зареєстрована. 05.05.2017 вона вимушено залишила спірне житлове приміщення з метою уникнення постійних конфліктів із незаконно призначеною ігуменею та через незаконні дії владики. Іншого житла у неї немає, її особисті речі залишилися у спірному житлі. З 01.02.2018 і дотепер вона разом з іншими сестрами робила неодноразові спроби повернутися до спірного житла, проте через заміну замків не могла пройти на територію монастиря.

Справу суди розглядали неодноразово.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, відмовив у задоволенні первісного позову та частково задовольнив зустрічний позов. Задовольняючи зустрічний позов, суд керувався тим, що у ОСОБА_1 виникло право особистого сервітуту на проживання у спірному житловому приміщенні. Крім того, ОСОБА_1 за згодою власника поселилася у спірному будинку та у 2011 році у встановленому законом порядку зареєструвала своє місце проживання у ньому і фактично там проживала, однак натепер у будинку монастиря не проживає, оскільки не має об'єктивної можливості безперешкодного доступу до нього.

Верховний Суд не погодився з висновками судів попередніх інстанцій, скасував їх та ухвалив нове рішення, яким відмовив у задоволенні зустрічного позову з огляду на таке.

Спір щодо користування майново-релігійними об'єктами підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства (ст. 19 ЦПК України), якщо позивач стверджує про порушення цивільного права на житло.

Розглядаючи такий спір, суд не може підміняти собою органи релігійної організації у питаннях віровчення, канонічного статусу особи, внутрішнього устрою, правил чернечого життя, дисципліни, підпорядкування чи оцінки правильності канонічних рішень, оскільки ці питання належать до сфери автономії релігійної організації, гарантованої Конституцією України, Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації» та статтею 9 Конвенції. Водночас це не позбавляє суд повноваження вирішити спір про цивільне право або інтерес із застосуванням норм національного права та Конвенції, беручи до уваги автономію релігійної організації як межу допустимого судового втручання.

Монастирська келія не є звичайним житлом, переданим у користування за цивільним договором чи ордером; її цільове призначення тісно пов'язане із забезпеченням спільнотного монашого життя та дотриманням режиму відокремленості (клявзури).

Реєстрація місця проживання засвідчує зв'язок особи з адресою у певний період, але не є правовстановлюючою підставою користування приміщенням і не замінює собою договір найму, позички чи встановлений сервітут.

Попереднє користування келією було повністю похідним від перебування ОСОБА_1 у монашому стані. Після втрати статусу монахині та виходу зі спільноти особа не набуває самостійного безстрокового цивільного права на подальше проживання в монастирі.

Примусове зобов'язання монастиря надати доступ і ключі особі, яка не належить до чернецтва, становило б недопустиме втручання держави у внутрішній устрій релігійної громади та порушувало б баланс між інтересами позивачки та правом власності й автономією монастиря.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 30 вересня 2026 року у справі № 607/15141/20 (провадження № 61-681св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/140451607>.

7. Спори, що виникають із сімейних правовідносин

7.1. Шлюбний договір не може бути визнано недійсним з підстав, що він ставить одне з подружжя у надзвичайно не вигідне матеріальне становище (частина 4 статті 93 СК України) чи вчинений під впливом тяжкої обставини (стаття 233 ЦК України), якщо позивач не надав належних та допустимих доказів на підтвердження таких обставин. Надання батьком згоди на виїзд неповнолітньої дитини за кордон під час воєнного стану не є умовою чи тиском для вчинення правочину, оскільки в період дії воєнного стану такий виїзд дитини з одним із батьків здійснюється без нотаріально посвідченої згоди другого з батьків

01 вересня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визнання шлюбного договору недійсним.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилялася на те, що шлюбний договір був укладений всупереч її вільному волевиявленню, оскільки підставою його укладення було незаперечення батька на виїзд сина з нею закордон та проживання разом із нею. Укладення шлюбного договору ставить її у надзвичайно не вигідні умови.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, обґрунтовуючи своє рішення недоведеністю позивачем наявності тяжких обставин та їхнього безпосереднього зв'язку з волевиявленням другої сторони.

Апеляційний суд не погодився з висновком суду першої інстанції, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив, мотивуючи своє рішення тим, що після підписання шлюбного договору позивач не отримала для себе жодного корисного результату, оскільки все спільно нажите майно перейшло у власність відповідача. Крім того, оспорюваний шлюбний договір

зменшив як обсяг прав малолітнього, встановлених СК України, так і поставив позивача у надзвичайно невідгідне матеріальне становище.

Верховний Суд не погодився з висновками суду апеляційної інстанції, постанову скасував та залишив в силі рішення суду першої інстанції з огляду на таке.

Категорія «надзвичайно невідгідне матеріальне становище» (ч. 4 ст. 93 СК України) має оціночний характер і підлягає доведенню позивачем за загальними правилами цивільного судочинства (статті 12, 81 ЦПК України).

Посилання позивачки на укладення договору в обмін на згоду на виїзд дитини за кордон є безпідставним, оскільки згідно з Правилами перетинання державного кордону громадянами України в період дії воєнного стану виїзд дітей до 16 років у супроводі одного з батьків здійснюється без нотаріально посвідченої згоди другого з батьків.

Дитина ще за півтора року до укладення оспорюваного договору виїхала з матір'ю до Швейцарії, де вони постійно проживали без перешкод з боку відповідача. Крім того, позивачка звернулася з позовом лише через понад рік після укладення договору і не обґрунтувала причин такої тривалої мовчанки.

Суд першої інстанції правильно встановив фактичні обставини та застосував норми матеріального права, тоді як апеляційний суд скасував законне судові рішення.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 вересня 2026 року у справі № 446/2948/24 (провадження № 61-5753св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139404268>.

7.2. Стягнення заборгованості за аліментами, які вже стягуються на підставі судового рішення, закон не передбачає, і така вимога не може бути самостійним предметом позову, оскільки заборгованість підлягає нарахуванню та стягненню державним або приватним виконавцем у порядку, передбаченому Законом України «Про виконавче провадження». За наявності спору суд може лише визначити розмір такої заборгованості, яка підлягає стягненню в межах виконавчого провадження при виконанні рішення суду про стягнення аліментів, і ухвалення окремого рішення суду про її стягнення не потребує

16 вересня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа – Відділ примусового виконання рішень Управління забезпечення

примусового виконання рішень у Чернігівській області Північно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Суми), про стягнення заборгованості за аліментами.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилялася на те, що судовим рішенням у 2015 році з відповідача стягнуто аліменти на утримання двох неповнолітніх дітей. 3 жовтня 2019 року ОСОБА_2 зареєстрований як ФОП, проте державний виконавець упродовж 2019 року не нараховував аліменти з доходів підприємницької діяльності відповідача. При цьому розрахунок заборгованості аліментів безпідставно здійснено на підставі ст. 195 СК України – виходячи із середньої заробітної плати в м. Києві, з таким розрахунком позивач не погоджується.

Суд першої інстанції у задоволенні позову відмовив. Рішення мотивовано обранням позивачем неналежного способу захисту своїх прав.

Суд апеляційної інстанції погодився з висновком суду першої інстанції про відсутність підстав для задоволення позову, проте вказав на помилковість мотивів такої відмови, оскільки правових підстав для розрахунку заборгованості на основі судового рішення про стягнення аліментів після затвердження мирової угоди немає.

Верховний Суд погодився з висновками судів про відмову в задоволенні позову, однак змінив мотиви відмови з огляду на таке.

Згідно зі ст. 195 СК України та Законом України «Про виконавче провадження» розмір заборгованості зі сплати аліментів нараховується безпосередньо державним або приватним виконавцем. У разі виникнення спору щодо розміру заборгованості за аліментами він вирішується за заявою заінтересованої особи судом у порядку, передбаченому законом (зокрема в порядку судового контролю за виконанням судових рішень).

Питання розміру заборгованості за аліментами підлягає вирішенню у межах виконавчого провадження, а не шляхом ухвалення окремого судового рішення за новим позовом про її стягнення.

Апеляційний суд, змінюючи мотиви рішення суду першої інстанції, безпідставно вдався до аналізу розміру і порядку сплати аліментів та наявності заборгованості за ними по суті, що за встановлених обставин було передчасним.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 вересня 2026 року у справі № 757/48717/20 (провадження № 61-1106св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139825632>.

8. Спори, що виникають із спадкових правовідносин

8.1. У справах про визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини належним відповідачем є спадкоємець, який прийняв спадщину. Для визначення належного суб'єктного складу відповідачів суд зобов'язаний з'ясувати наявність осіб, які вважаються такими, що прийняли спадщину в порядку частини третьої статті 1268 ЦК України (зокрема внаслідок факту постійного проживання зі спадкодавцем на час відкриття спадщини), та встановити коло їхніх правонаступників

09 вересня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визначення додаткового строку на подання заяви про прийняття спадщини.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилялася на те, що помер її батько – ОСОБА_3, після смерті якого відкрилась спадщина. Спадкова справа була заведена 22 липня 2022 року на підставі заяви її брата – ОСОБА_2. 02 серпня 2024 року вона звернулася до нотаріальної контори з заявою про прийняття спадщини, проте отримала відмову через пропуск строку для прийняття спадщини. Вважає, що строк на подання заяви про прийняття спадщини нею пропущений з поважних причин, оскільки через окупацію та бойові дії вона не мала можливості до спливу шестимісячного строку після смерті батька звернутися до нотаріуса.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, відмовив у задоволенні позову. Рішення судів мотивовано тим, що позивач не довела поважність причини пропуску нею строку для прийняття спадщини після смерті свого батька. Крім того, позивач не залучила як співвідповідача спадкоємця за заповітом після смерті ОСОБА_3, який своєчасно прийняв спадщину.

Верховний Суд не погодився з висновками судів попередніх інстанцій, скасував їх рішення та передав справу на новий розгляд до суду першої інстанції з огляду на таке.

Належним відповідачем у цивільній справі є особа, яка є суб'єктом матеріального правовідношення і за рахунок якої можливо задовольнити позовні вимоги, захистивши порушене право чи інтерес позивача. У справах про визначення додаткового строку для прийняття спадщини відповідачем має бути спадкоємець, який прийняв спадщину.

Суди попередніх інстанцій не встановили й не дослідили, чи були інші спадкоємці першої черги, які вважаються такими, що прийняли спадщину

відповідно до ч. 3 ст. 1268 ЦК України, зокрема дружина спадкодавця, яка проживала з ним на момент відкриття спадщини й померла пізніше, та хто є її правонаступниками (спадкоємцями).

Без з'ясування обставин постійного проживання інших осіб зі спадкодавцем на час відкриття спадщини висновок про належність суб'єктного складу відповідача та відмову в позові є передчасним, що перешкоджає встановленню дійсних фактичних обставин.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 09 вересня 2026 року у справі № 766/20391/24 (провадження № 61-1697св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139746128>.

9. Спори, пов'язані з відшкодуванням шкоди

9.1. У спорі про відшкодування шкоди здоров'ю, завданій під час виконання роботи за трудовим договором з іноземним роботодавцем, суд України спочатку зобов'язаний встановити наявність підстав міжнародної підсудності, передбачених Законом України «Про міжнародне приватне право» або міжнародним договором України. За відсутності обраного сторонами права до таких правовідносин застосовується законодавство держави, на території якої робота виконувалася або повинна була виконуватися

16 вересня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до Компанії «Sabiedrība ar ierobežotu atbildību «BALTJURA-SERVISS» (ТОВ «BALTJURA-SERVISS») про відшкодування шкоди здоров'ю.

На обґрунтування заявлених вимог позивач вказував, що працював на судні FV «ІНФОРМАЦІЯ_1» (прапор Латвійської Республіки, судновласник компанія SIA «BALTJURA-SERVISS») за трудовим договором від 25 червня 2018 року. Незабезпечення Компанією SIA «BALTJURA-SERVISS» безпечних умов праці призвели до завдання фізичної шкоди ОСОБА_1 та позбавлення його можливості надалі працювати моряком. Позивач вважає, що діями та бездіяльністю Компанії SIA «BALTJURA-SERVISS» йому заподіяно майнової та моральної шкоди.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, вказував на те, що позов подано громадянином України, тоді як трудовий договір укладено і нещасний випадок стався з громадянином Молдови, у зв'язку з чим суд дійшов висновку про недоведеність того, що саме позивач є суб'єктом спірних правовідносин.

Апеляційний суд не погодився з мотивами відмови у задоволенні позову, викладеними у рішенні районного суду, змінив мотиви відмови в позові, керуючись тим, що позовні вимоги було пред'явлено до неналежного відповідача, а також жодна зі сторін справи не надала суду відповідних доказів того, чи був позивач застрахованою особою та чи не отримував він страхових платежів від страховика.

Верховний Суд не погодився з висновками судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

Згідно зі ст. 8 Закону України «Про міжнародне приватне право» встановлення змісту норм іноземного права, що підлягають застосуванню до правовідносин з іноземним елементом, є обов'язком суду і здійснюється за офіційним принципом (*ex officio*). Ненадання стороною документів на підтвердження змісту іноземного права не є підставою для автоматичної відмови в позові.

Суди попередніх інстанцій не з'ясували, чи поширюється компетенція судів України на розгляд цієї справи з іноземним елементом (зокрема з урахуванням норм статей 76, 77 Закону України «Про міжнародне приватне право» та статей 20, 34, 42 Договору між Україною та Латвійською Республікою про правову допомогу).

Суди не встановили, норми матеріального права якої країни підлягають застосуванню до спірних правовідносин, та не надали належної правової оцінки акту про нещасний випадок і трудовому договору задля з'ясування того, чи є позивач працівником відповідача і чи виконував він роботу в його структурному підрозділі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 вересня 2026 року у справі № 521/21513/23 (провадження № 61-3301св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139924558>.

9.2. У деліктних відносинах щодо надання медичної допомоги діє презумпція вини заподіювача шкоди, відповідно до якої пацієнту достатньо вказати на допущене порушення, а обов'язок доведення відсутності вини покладається на відповідача. Закриття кримінального провадження щодо медичних працівників у зв'язку зі звільненням від кримінальної відповідальності за закінченням строків давності (ст. 49 КК України) є nereабілітуючою підставою та не звільняє заклад охорони здоров'я від цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану неналежним наданням медичної допомоги (ст. 1172 ЦК України)

23 вересня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного

провадження касаційну скаргу ОСОБА_5 у справі за позовом ОСОБА_1, ОСОБА_2, законного представника ОСОБА_3 та ОСОБА_4 – ОСОБА_1 до КНП «Центральна міська лікарня м. Борислава» Бориславської міської ради, треті особи: ОСОБА_5, ОСОБА_6, ОСОБА_7, ОСОБА_8, про відшкодування майнової та моральної шкоди.

На обґрунтування заявлених вимог позивачі (чоловік та сини померлої) посилалися на те, що внаслідок неналежного виконання медичними працівниками відповідача своїх професійних обов'язків під час анестезіологічного забезпечення та проведення операції кесаревого розтину пацієнтці ОСОБА_9 було допущено тривалу підгостру гіпоксію, що призвело до незворотного важкого гіпоксично-ішемічного ураження ЦНС новонародженої дитини (інвалідності) та подальшої смерті самої пацієнтки. Кримінальне провадження щодо лікарів було закрито ухвалою суду на підставі п. 3 ч. 1 ст. 49 КК України у зв'язку із закінченням строків давності. З огляду на заподіяну деліктним правопорушенням майнову та моральну шкоду позивачі просили стягнути відповідне відшкодування з лікарні як роботодавця заподіювача.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, позов задовольнив частково, відшкодував позивачам майнову шкоду (витрати на поховання, лікування та втрату годувальника) у заявленому розмірі та моральну шкоду – частково, розмір якої визначено за критеріями розумності, виваженості та справедливості. Рішення судів мотивовано тим, що працівники лікарні під час виконання трудових обов'язків не надали ОСОБА_9 належної медичної допомоги, внаслідок чого пацієнтка померла, а в новонародженого через тривалу гіпоксію-ішемію настали незворотні зміни центральної нервової системи, що спричинило його інвалідність. Крім того, закриття кримінального провадження щодо лікарів у зв'язку зі спливом строків давності є nereабілітуючою підставою, яка не свідчить про їхню невинуватість і не звільняє від обов'язку відшкодувати шкоду. Відповідальність за шкоду, завдану працівниками під час виконання трудових обов'язків, за ст. 1172 ЦК України несе роботодавець. У деліктних відносинах щодо надання медичної допомоги діє презумпція вини заподіювача шкоди, а пацієнту достатньо вказати на порушення, тому відсутність вини мали доводити відповідач і треті особи, які належних і допустимих доказів не надали.

Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

Закриття кримінального провадження у зв'язку зі звільненням особи від кримінальної відповідальності за закінченням строків давності (ст. 49 КК України) є nereабілітуючою підставою, яка не свідчить про відсутність події

або складу правопорушення і не звільняє особу від обов'язку відшкодувати завдану шкоду.

Відсутність обвинувального вироку суду в кримінальній справі не перешкоджає цивільному суду самостійно встановити наявність усіх елементів складу цивільного правопорушення (протиправна поведінка, шкода, причинний зв'язок) та покласти відповідальність на суб'єкта делікту на підставі сукупності досліджених доказів.

За положеннями ст. 1172 ЦК України юридична особа відшкодовує шкоду, завдану її працівником під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків. Оскільки лікарі перебували у трудових відносинах із закладом охорони здоров'я, обов'язок з відшкодування шкоди перед потерпілими покладається безпосередньо на лікарню як роботодавця, а не на конкретного працівника.

Посилання у висновку експертів на окремі нормативно-правові акти, що втратили чинність, не спростовує експертного висновку, якщо аналіз дій медичного персоналу здійснювався із застосуванням загальноприйнятих медичних підходів і стандартів, а сам висновок у повному обсязі підтверджений експертами під час допиту в судовому засіданні.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 23 вересня 2026 року у справі № 438/1145/24 (провадження № 61-3505св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/140190185>.

10. Спори, що виникають із питань визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави

10.1. Якщо член сім'ї суб'єкта декларування набуває активи за рахунок позикових коштів, суб'єкт декларування зобов'язаний не лише відобразити такі фінансові зобов'язання в декларації, а й підтвердити законність джерела походження коштів та фінансову спроможність позикодавця. Непідтвердження законності таких коштів є підставою для визнання відповідних активів необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави за статтями 291, 292 ЦПК України

23 вересня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом держави Україна в особі САП до ОСОБА_1, ОСОБА_2 про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

На обґрунтування заявлених вимог позивач зазначав, що ОСОБА_1, працюючи на посаді поліцейського та будучи суб'єктом декларування, разом зі своєю дружиною набув у власність квартиру вартістю 5 537 000,00 грн, та автомобіль Lexus LX450D, вартістю 3 800 000,00 грн, які були зареєстровані на дружину. Оскільки законні доходи та задекларовані заощадження подружжя не давали змоги придбати вказане майно, а зв'язок ОСОБА_1 з активами підтверджувався фактичним розпорядженням та проживанням, прокурор просив визнати ці активи (з урахуванням частини законних коштів) необґрунтованими та стягнути їх у дохід держави.

Суд першої інстанції (Вищий антикорупційний суд), з висновками якого погодилася Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду, позов задовольнив частково, визнав відповідне майно необґрунтованим активом і стягнув його в дохід держави, вирахувавши 1 481 343,00 грн законного доходу від продажу попередньої квартири відповідачів. Суди врахували доведеність зв'язку активів із суб'єктом декларування та сумнівність наданих відповідачем договорів позики.

Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

У справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави діє спеціальний стандарт доказування, за яким суд ухвалює рішення на користь тієї сторони, сукупність доказів якої є більш переконливою порівняно з сукупністю доказів іншої сторони.

Надані стороною відповідача договори безвідсоткової фінансової допомоги (позики) від фізичних осіб не спростовують необґрунтованості активів, якщо дослідженими доказами підтверджено відсутність у позикодавців офіційних доходів та заощаджень для надання таких сум, що свідчить про укладення договорів виключно з метою легалізації походження коштів.

Вчинення суб'єктом декларування щодо майна, оформленого на члена сім'ї, дій, які за змістом тотожні здійсненню права розпорядження ним (використання, відображення у декларації, проживання), підтверджує наявність опосередкованого зв'язку між особою, уповноваженою на виконання функцій держави, та спірними активами.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 23 вересня 2026 року у справі № 991/970/25 (провадження № 61-9448св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/140064269>.

11. Справи окремого провадження

11.1. Заінтересованість територіальної громади в можливому визнанні спадщини відумерлою не свідчить про наявність спору про право із заявником, який просить установити юридичний факт для оформлення спадкових прав в окремому провадженні. До визнання спадщини відумерлою громада не має цивільного права на спадкове майно, а лише виконує покладений на неї публічний обов'язок звернутися до суду з відповідною заявою

07 вересня 2026 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Харківської міської ради у справі за заявою ОСОБА_1, заінтересована особа – Харківська міська рада, про встановлення факту, що має юридичне значення.

Заявник звернувся до суду з заявою про встановлення факту постійного проживання зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини, оскільки від встановлення цього факту залежить вирішення його спадкових прав, як спадкоємця за заповітом після смерті ОСОБА_2.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився суд апеляційної інстанції, задовольнив заяву, керуючись тим, що заява ОСОБА_1 обґрунтована, а факт спільного проживання зі спадкодавцем ОСОБА_2 із 2016 року до дня відкриття спадщини однією сім'єю є доведеним.

Не погоджуючись із судовими рішеннями, міська рада подала касаційну скаргу, стверджуючи про існування спору про право у зв'язку зі спливом річного строку з моменту відкриття спадщини та наявністю інтересу громади щодо визнання спадщини відумерлою. А тому, оскільки виник спір про право, просила заяву залишити без розгляду.

ВС у складі ОП КЦС залишив судові рішення без змін, відхилив касаційну скаргу та зробив такі правові висновки, які мають враховувати суди (ч. 4 ст. 263 ЦПК України).

ВС у складі ОП КЦС роз'яснив, що після змін, внесених до ст. 1277 ЦК України Законом України від 22.09.2011 № 3795-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг», звернення органу місцевого самоврядування до суду із заявою про визнання спадщини відумерлою є виконанням покладеного на нього публічного обов'язку, а не реалізацією права на спадкування. Територіальна громада не є спадкоємцем і до моменту визнання спадщини відумерлою не набуває цивільного права на спадкове майно.

Тому самі по собі заінтересованість територіальної громади у можливішому визнанні спадщини відумерлою, вплив одного року з часу відкриття спадщини чи заперечення органом місцевого самоврядування проти встановлення юридичного факту не свідчать про наявність спору про право із заявником. У справі окремого провадження орган місцевого самоврядування бере участь як заінтересована особа та може подавати докази, пояснення і заперечувати проти заяви, однак така процесуальна заінтересованість не є тотожною матеріально-правовому спору щодо спадкового майна.

ВС у складі ОП КЦС зазначив, що вирішальним для визначення порядку розгляду справи є те, чи обмежується вона встановленням юридичного факту, необхідного для подальшого оформлення спадщини, чи в ній фактично вирішується спір щодо конкретного суб'єктивного права на спадкове майно. Встановлення факту проживання однією сім'єю зі спадкодавцем саме по собі не означає визнання права на спадщину чи права власності на спадкове майно, а лише підтверджує одну з передумов для подальшого оформлення спадкових прав.

ВС у складі ОП КЦС відступив від правових висновків, викладених у постановках ВС від 19.03.2021 у справі № 643/14985/18-ц, від 23.12.2021 у справі № 554/1618/21, від 05.08.2025 у справі № 389/803/24 та від 12.11.2025 у справі № 475/49/25, від 03.04.2024 у справі № 641/683/23 та від 22.10.2025 у справі № 755/1235/24.

Детальніше з текстом постанови ВС у складі ОП КЦС від 07 вересня 2026 року у справі № 644/2440/24 (провадження № 61-5490сво25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139787332>.

12. Застосування норм процесуального права

12.1. Спір про стягнення вартості необлікованої електричної енергії, якщо порушення правил обліку не пов'язане зі здійсненням підприємницької діяльності, а фізична особа припинила статус підприємця до виникнення спірних правовідносин, підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства

01 вересня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом АТ «Черкасиобленерго» до ОСОБА_1 про стягнення обсягу та вартості необлікованої електричної енергії.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, відмовив у відкритті провадження та роз'яснив позивачу право звернення до господарського суду. Суди зазначили, що позов стосується заборгованості за об'єктом, де відповідач здійснювала підприємницьку діяльність.

Верховний Суд не погодився з висновками судів попередніх інстанцій, рішення скасував та направив справу до суду першої інстанції для вирішення питання про відкриття провадження у справі з огляду на таке.

Юрисдикція судів розмежовується залежно від суб'єктного складу учасників та характеру спірних правовідносин.

Відповідач припинила статус фізичної особи – підприємця за власним рішенням ще 30.01.2017, тоді як акт про порушення було складено 05.05.2022. Оскільки на момент виникнення спірних правовідносин відповідач не мала статусу суб'єкта господарювання, спір підлягає розгляду за правилами цивільного судочинства.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 вересня 2026 року у справі № 707/2858/25 (провадження № 61-12771св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139404285>.

12.2. Заміна сторони відкритого виконавчого провадження та процесуальне правонаступництво у справі мають різні процесуальні передумови. Якщо виконавче провадження за рішенням про стягнення аліментів не відкривалося, підстав для заміни його сторони немає; питання про залучення правонаступника вирішується в межах судової справи

01 вересня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за заявою ОСОБА_1 про заміну сторони виконавчого провадження у справі за позовом ОСОБА_3 до ОСОБА_2 про стягнення аліментів на утримання дітей.

На обґрунтування заяви заявник зазначила, що судовим рішенням з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_3, яка померла, стягнуто аліменти на утримання дітей ОСОБА_4 та ОСОБА_5. Після смерті ОСОБА_3, дитину ОСОБА_4 тимчасово влаштовано у родину заявниці. Вважає, що обов'язок відповідача щодо сплати аліментів за рішенням суду не припинився, тому з метою захисту законних інтересів дітей, звернення виконавчого листа до примусового виконання, просила залучити її до участі у справі як процесуального правонаступника позивача та замінити стягувача ОСОБА_3 її правонаступником ОСОБА_1

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, заяву задовольнив частково. Судові рішення мотивовано тим, що заявник, яка є рідною бабою ОСОБА_4, набула право на звернення з вимогою про стягнення аліментів з іншого з батьків на утримання дитини, яка за рішенням служби у справах дітей тимчасово влаштована до її родини. Також суди вказали, що особа, на користь якої видано виконавчий документ, набуває статусу стягувача з моменту видачі такого виконавчого документа, отже оскільки померла ОСОБА_3 не набула статусу стягувача, тому підстав для задоволення заяви в частині заміни стягувача ОСОБА_3 на її правонаступника ОСОБА_1 немає.

Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

Процесуальне правонаступництво – це перехід процесуальних прав та обов'язків від однієї особи до іншої. Виникнення процесуального правонаступництва безпосередньо пов'язане із переходом матеріальних прав між такими особами.

Заміна сторони виконавчого провадження є різновидом процесуального правонаступництва.

Верховний Суд вказав, що ОСОБА_3 не набула статусу стягувача, оскільки виконавче провадження у справі про стягнення аліментів не відкривалось, отже підстав для задоволення заяви ОСОБА_1 в частині заміни сторони виконавчого провадження немає.

Крім того, залучення ОСОБА_1 до участі у справі як процесуального правонаступника ОСОБА_3 в частині стягнення з боржника аліментів на утримання ОСОБА_4 дає змогу заявниці звернутися до суду із заявою про видачу виконавчого листа на виконання рішення суду в цій частині з подальшим його пред'явленням до примусового виконання.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 вересня 2026 року у справі № 336/3800/20 (провадження № 61-7473св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139404235>.

12.3. Процесуальне правонаступництво учасника справи допускається на будь-якій стадії цивільного процесу, у тому числі після ухвалення рішення, якщо особа звертається із заявою про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами. Якщо заява подана особою як правонаступником учасника справи, суд зобов'язаний спочатку вирішити питання процесуального правонаступництва, а після цього – питання про відкриття провадження за нововиявленими обставинами

16 вересня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_14 у справі № 2-44/2011 (1) (провадження № 61-5854св26) за заявою ОСОБА_14 про заміну сторони цивільного процесу її правонаступником та перегляд за нововиявленими обставинами судового рішення.

Як на обґрунтування заявлених вимог заявник ОСОБА_14 посилався на те, що він є правонаступником (спадкоємцем) ОСОБА_15 та ОСОБА_13, що підтверджується витягом про реєстрацію в Спадковому реєстрі. У зв'язку з цим заявник вважав, що набув усіх процесуальних прав правопередника та має безумовне право як правонаступник сторони цивільного процесу звернутися до суду із заявою про заміну позивача ОСОБА_13 на її правонаступника – ОСОБА_14 та про перегляд за нововиявленими обставинами рішення Дніпровського районного суду міста Києва від 24 жовтня 2012 року у справі № 2-44

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, відмовив у відкритті провадження, оскільки заявник не є стороною у справі і не брав у ній участі, а заміна сторони чи третьої особи після закінчення розгляду справи по суті не передбачена процесуальним законом.

Верховний Суд не погодився з висновками судів попередніх інстанцій, скасував їх рішення та направив справу № 2-44/2011 (1) до суду першої інстанції для вирішення питання про відкриття провадження за заявою ОСОБА_14 про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, з огляду на таке.

Відповідно до ст. 55 ЦПК України заміна сторони або третьої особи правонаступником здійснюється на будь-якій стадії судового процесу. Завершення розгляду справи по суті чи закінчення виконавчого провадження не припиняє існування процесуальних правомочностей учасника справи й не перешкоджає здійсненню процесуального правонаступництва.

До правонаступника переходять усі процесуальні права та обов'язки правопередника, у тому числі й право на подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами (п. 1 ч. 1 ст. 424 ЦПК України).

У разі якщо особа подає заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами і вказує на те, що є правонаступником учасника справи, суд зобов'язаний спочатку вирішити питання про процесуальне правонаступництво, і лише після цього оцінювати наявність підстав для відкриття провадження за нововиявленими обставинами.

Суди не звернули уваги, що заявник звернувся до суду саме як правонаступник учасника справи, а не як особа, яка не брала участі у справі, та зробили передчасний висновок про відмову у відкритті провадження

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 вересня 2026 року у справі № 2-44/2011(1) (провадження № 61-5854св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139924552>.

12.4. Повернення позовної заяви судом, до якого її було передано за територіальною підсудністю, не є перешкодою для апеляційного перегляду ухвали суду першої інстанції про передачу справи за підсудністю та не позбавляє апеляційний суд обов'язку розглянути апеляційну скаргу по суті, оскільки предметом перегляду є дотримання правил територіальної підсудності при первинному зверненні позивача. Перелік підстав для закриття апеляційного провадження, визначений у статті 362 ЦПК України, є вичерпним і не підлягає розширеному тлумаченню або застосуванню за аналогією

09 вересня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до АТ «Львівгаз» про стягнення коштів.

Ухвалою від 25.10.2024 Залізничний районний суд м. Львова позовну заяву передав за підсудністю до Шевченківського районного суду м. Львова.

Ухвалою від 30.12.2025 апеляційний суд закрив провадження у справі, мотивуючи своє рішення тим, що ухвалою від 20.12.2024 Шевченківський районний суд м. Львова позовну заяву ОСОБА_1 залишив без руху для усунення недоліків позовної заяви, а у зв'язку з невиконанням вимог суду 31.03.2025 позовну заяву визнав неподаною і повернув позивачу. Ухвала про повернення позовної заяви позивачем не оскаржувалась та є чинною.

Верховний Суд не погодився з висновками апеляційного суду, скасував його рішення та передав справу до апеляційного суду для продовження розгляду з огляду на таке.

11.04.2025 позивач оскаржив ухвалу Залізничного районного суду м. Львова від 25.10.2024, просив її скасувати і направити справу для продовження розгляду до суду першої інстанції. Також просив поновити строк на апеляційне оскарження ухвали суду, посилаючись на те, що її копію він не отримував, про ухвалу дізнався лише 01.04.2025, після повернення йому позовної заяви відповідно до ухвали Шевченківського районного суду м. Львова від 31.03.2025.

Апеляційний суд ухвалою від 16.04.2025 поновив ОСОБА_1 строк на апеляційне оскарження, відкрив апеляційне провадження.

Отже, апеляційний суд вважав, що за наявності неоскарженої та чинної ухвали суду про повернення позовної заяви позивачу перегляд в апеляційному порядку ухвали суду про передачу справи за підсудністю є неможливим у зв'язку з відсутністю провадження у справі за цією позовною заявою, тому є підстави для застосування ст. 362 ЦПК України і закриття апеляційного провадження у справі.

Апеляційний суд не врахував, що забезпечення апеляційного оскарження судового рішення є однією з основних засад судочинства в Україні. Особа безпідставно не може бути позбавлена права на апеляційне оскарження рішення суду, оскільки це буде порушенням права, передбаченого ст. 6 Конвенції, на справедливий суд. Визначений у ст. 362 ЦПК України перелік підстав для закриття апеляційного провадження є вичерпним і такої підстави для закриття апеляційного провадження, як наявність нескасованої ухвали суду про повернення позовної заяви позивачу, процесуальним законом не передбачено.

Верховний Суд врахував, що предметом апеляційного розгляду за скаргою позивача на ухвалу Залізничного районного суду м. Львова від 25.10.2024 є вирішення процесуального питання про визначення територіальної підсудності для розгляду позовної заяви ОСОБА_1 у цій справі. При цьому апеляційний суд не обґрунтував обставин, які б свідчили про об'єктивну неможливість вирішення питання щодо відкриття провадження за вказаним позовом ОСОБА_1 Залізничним районним судом м. Львова за наслідком скасування оскарженої ухвали та направлення справи для продовження розгляду до цього суду.

Верховний Суд констатував, що рішення апеляційного суду про закриття апеляційного провадження не узгоджується із завданнями цивільного судочинства та засадами апеляційного оскарження, що унеможливорює і застосування в цій ситуації ст. 362 ЦПК України за аналогією закону, а розширеному тлумаченню ця норма процесуального закону не підлягає.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 09 вересня 2026 року у справі № 462/8158/24 (провадження № 61-1277св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139746127>.

12.5. Спір щодо оскарження наказу суб'єкта владних повноважень про застосування дисциплінарного стягнення до державного службовця є публічно-правовим спором і підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства

09 вересня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу УДМС України в Тернопільській області у справі за позовом ОСОБА_1 до УДМС України в Тернопільській області про визнання незаконним та скасування наказу про застосування дисциплінарного стягнення.

На обґрунтування позовних вимог позивач посилався, що є головним спеціалістом відділу інформаційних технологій та цифровізації УДМС у Тернопільській області. Вважає незаконним наказ про застосування до нього дисциплінарного стягнення, оскільки є заброньованим військовозобов'язаним і оновив дані в застосунку «Резерв+». З огляду на наявне бронювання його направлення до Івано-Франківського РТЦК та СП є протиправним. Відповідно, нез'явлення до вказаного ТЦК та СП за наявності поважних причин та за умов перебування на робочому місці й виконання посадових обов'язків не є порушенням трудової дисципліни, за яке може бути накладене дисциплінарне стягнення.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, позов задовольнив, керуючись тим, що позивач не порушив обов'язки, які є складовими трудової функції працівника чи впливають з правил внутрішнього трудового розпорядку. У позивача не було обов'язку прибувати до Івано-Франківського РТЦК та СП, оскільки розпорядження від останнього щодо оповіщення його як військовозобов'язаного про виклик не надходило. Позивач є заброньованою на період мобілізації особою та має відстрочку від призову на військову службу по мобілізації. Згідно з наявними обліковими даними позивач перебуває на спеціальному обліку у Тернопільському ОМТЦК та СП, про що роботодавцю було відомо. Причини застосування до позивача дисциплінарного стягнення у виді догани є незаконними.

Верховний Суд не погодився з висновками судів попередніх інстанцій, рішення скасував та закрити провадження у справі з огляду на таке.

Предметом спору у цій справі є визнання незаконним та скасування наказу про застосування до позивача, який займає посаду головного спеціаліста відділу інформаційних технологій та цифровізації УДМС у Тернопільській області, дисциплінарного стягнення.

Управлінські дії суб'єкта владних повноважень можуть бути спрямовані на виникнення, зміну чи припинення цивільних прав фізичної особи. Проте не кожен спір, який виникає у зв'язку з такими управлінськими діями, може розглядатися за правилами цивільного судочинства. Для розгляду деяких з таких спорів, зокрема щодо проходження публічної служби та звільнення з неї, КАС встановлює юрисдикцію адміністративних судів.

Відносини, пов'язані з прийняттям на публічну службу, її проходженням та припиненням регламентуються нормами адміністративного законодавства, а спори, які виникають із таких правовідносин, підлягають розгляду в порядку адміністративного судочинства

Верховний Суд виснував, що, розглядаючи справу у порядку цивільного судочинства, суди не звернули уваги на те, що заявлена позивачем вимога про визнання незаконним і скасування наказу про застосування дисциплінарного стягнення пов'язана із проходженням державної (публічної) служби, тому такий спір є публічно-правовим, а отже, належить до юрисдикції адміністративного суду.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 09 вересня 2026 року у справі № 607/25596/24 (провадження № 61-4214св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139746098>.

12.6. Якщо позовна вимога обмежена визнанням продовженням договору оренди до конкретної дати і цей строк сплив під час розгляду справи, а позивач не змінив предмета позову, предмет спору відсутній. Такий спір підлягає закриттю за пунктом 2 частини першої статті 255 ЦПК України

16 вересня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про продовження терміну дії договору найму (оренди) нерухомого майна та за зустрічним позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про стягнення коштів та виселення без надання іншого житлового приміщення.

Звертаючись у жовтні 2023 року з позовом, позивач просив продовжити термін дії договору найму (оренди) нерухомого майна від 12.06.2020 до 12.06.2024. У червні 2025 року позивач подав заяву про залучення до участі у справі ОСОБА_3 в якості співвідповідача.

Суд першої інстанції 18.06.2025 відмовив у задоволенні заяви позивача про залучення співвідповідача у справі про продовження терміну дії договору найму (оренди) нерухомого майна, оскільки станом на 18.06.2025 вимоги про визнання терміну дії договору найму (оренди) нерухомого майна від 12.06.2020 продовженням до 12.06.2024 втратили свою актуальність.

Також суд першої інстанції 18.06.2025 закрити провадження у справі за первісним позовом, а зустрічний позов повернув особі, яка його подала.

Апеляційний суд погодився з висновком районного суду про закриття провадження у справі за позовом про продовження терміну дії договору найму (оренди) нерухомого майна через відсутність предмета спору.

Не погоджуючись з судовими рішеннями, ОСОБА_1 оскаржила їх до Верховного Суду в частині закриття провадження справі та залучення співвідповідача.

Верховний Суд, залишаючи без змін ухвалу суду першої інстанції та постанову апеляційного суду в частині вирішення питання закриття провадження у справі та залучення співвідповідача, зазначив, що суд закриває провадження у справі у зв'язку із відсутністю предмета спору, якщо предмет спору був відсутній як на час пред'явлення позову, так і після відкриття провадження у справі, коли на час ухвалення судом першої інстанції судового рішення між сторонами в зв'язку із цим не залишилося неврегульованих питань.

У цій справі встановлено, що, пред'являючи позов, позивач просив суд визнати термін дії договору найму (оренди) нерухомого майна від 12.06.2020 продовженим до 12.06.2024.

Під час розгляду справи заяв про зміну предмета або підстав позову ОСОБА_1 не подавала й, відповідно, предметом позову у справі, яка є предметом касаційного перегляду, є вимога про визнання терміну дії договору найму (оренди) нерухомого майна від 12.06.2020 продовженим лише до 12.06.2024.

Враховуючи викладене, Верховний Суд погодився з висновком про те, що станом на 18.06.2025 зазначена вимога втратила свою актуальність, оскільки вплив визначений позивачем граничний строк, до якого мали бути продовжені орендні правовідносини між сторонами, унаслідок чого спірні правовідносини припинилися, отже, враховуючи специфіку вимог позивача, відпала потреба у їх врегулюванні за минулий час.

Відтак, станом на 18.06.2025 (дата постановлення районним судом ухвали про закриття провадження у справі) відпала потреба визнавати продовженими до 12.06.2024 орендні відносини між сторонами.

Верховний Суд неодноразово зауважував, що закриття провадження у справі з підстав, визначених п. 2 ч. 1 ст. 255 ЦПК України, можливе виключно в судовому засіданні, а не при проведенні підготовчого судового засідання, оскільки закриття провадження можливе на цій стадії процесу з двох підстав: 1) відмова від позову, 2) визнання позову та укладення мирової угоди, визначених статтями 206, 207 ЦПК України (ч. 4 ст. 200 ЦПК України).

Верховний Суд погоджується із доводами касаційної скарги щодо того, що, постановляючи під час підготовчого судового засідання ухвалу про закриття

провадження у справі у зв'язку із відсутністю предмета спору, суд першої інстанції, із висновками якого погодився і апеляційний суд, допустив порушення норм процесуального права.

Однак, ураховуючи, що позивач не заявляв вимоги про зміну предмета позову, скасування ухвали про закриття провадження у справі лише з підстав її постановлення у підготовчому засіданні не матиме наслідком захисту прав позивача, оскільки предмет спору відсутній, в тому числі й на момент перегляду судових рішень Верховним Судом.

Отже, Верховний Суд констатував про відсутність потреби, а відтак і підстав для скасування ухвали районного суду від 18.06.2025 про закриття провадження у справі та, як наслідок, ухвали районного суду від 18.06.2025, якою відмовлено в задоволенні клопотання позивача про залучення до участі у справі співвідповідача, заперечення щодо якої заявник виклав у касаційній скарзі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 вересня 2026 року у справі № 757/48731/23-ц (провадження № 61-1865св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139825680>.

12.7. Ризик технічної неможливості участі учасника справи в судовому засіданні в режимі відеоконференції не покладається на такого учасника, якщо після належної авторизації в підсистемі відеоконференцзв'язку суд не забезпечив проведення відеоконференції з технічних причин, що виникли з боку суду. За таких обставин розгляд справи за відсутності цього учасника є порушенням його права на участь у судовому засіданні

16 вересня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ДСП «ЧАЕС» у справі за позовом ОСОБА_1 до ДСП «ЧАЕС», треті особи: Профспілка працівників атомної енергетики та промисловості України, Первинна профспілкова організація ЧАЕС, Державне агентство України з управління зоною відчуження, про захист трудових прав.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, позов задовольнив частково.

Не погоджуючись з рішенням суду апеляційної інстанції, заявник просив його скасувати, зазначаючи підставою касаційного оскарження те, що розгляд апеляційної скарги відбувся за відсутності усіх учасників справи, належним чином не повідомлених про дату, час і місце судового засідання, саме того судового засідання, під час якого було винесено оскаржуване судове рішення.

Верховний Суд не погодився з висновками апеляційного суду, скасував його рішення та направив справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

У касаційній скарзі відповідач зазначав, що суд задовольнив клопотання про проведення судового засідання в режимі відеоконференції 11.11.2025, однак не ініціював технічного підключення сторін в ЄСІТС. Хоча представник ДПС ЧАЕС в період з 10:58 до 16:00 перебував у підсистемі відеоконференц зв'язку ЄСІТС, очікуючи запрошення суду до участі у розгляді справи.

Водночас у матеріалах справи відсутні докази того, що суд апеляційної інстанції, який забезпечив відповідачу можливість брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, на початку конференції запрошував відповідача для його участі. Крім того, відповідно до довідки апеляційного суду від 11.11.2025 фіксування судового процесу не здійснювалось у зв'язку з неявкою всіх учасників справи з причини збою у роботі системи відеоконференцзв'язку ЄСІТС.

Отже, представник відповідача належним чином авторизувався в підсистемі ВКЗ та очікував на підключення, тоді як конференція, створена відповідальними працівниками суду, 11.11.2025 в ЄСІТС не зафіксована. За таких обставин технічна неможливість участі представника ДПС «ЧАЕС» у судовому засіданні виникла саме з боку суду.

Однак апеляційний суд, вважаючи за можливе провести розгляд справи за відсутності представника ДПС «ЧАЕС» та посилаючись на ч. 5 ст. 212 ЦПК України, не врахував, що ризики технічної неможливості участі у відеоконференції не покладаються на учасника у разі, коли суд після призначення судового засідання чи під час такого засідання втратив технічну можливість забезпечити проведення відеоконференції.

Таке право повинно бути забезпечене судовими процедурами, які повинні бути справедливими.

Право може вважатися ефективним, тільки якщо зауваження сторін насправді заслухані, тобто належним чином вивчені судом.

Таким чином, Верховний Суд вважає передчасним завершення апеляційного перегляду справи, адже підстав для покладення на відповідача ризиків технічної неможливості участі в режимі відеоконференції не було.

Апеляційний суд не виконав обов'язку щодо сприяння учаснику судового процесу в реалізації ним процесуальних прав, зокрема на участь у судовому засіданні, і не забезпечив усебічного, повного і справедливого судового розгляду.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 вересня 2026 року у справі № 377/2/25 (провадження № 61-14887св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/140021070>.

12.8. Рукописний підпис у тексті апеляційної скарги, який дає змогу ідентифікувати особу, що її подає, є належним виконанням вимог частини 3 статті 356 ЦПК України щодо підписання процесуального документа. Наявність такого підпису виключає повернення апеляційної скарги з підстави її непідписання за пунктом 1 частини 5 статті 357 ЦПК України

16 вересня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за повідомленням (заявою) ОСОБА_1 до ТОВ «Газорозподільні мережі України» про визнання права.

Суд першої інстанції повідомлення (заяву) повернув позивачу, оскільки така заява не відповідає вимогам ст.175 ЦПК та не підписана позивачем.

Апеляційний суд апеляційну скаргу позивача повернув особі, яка її подала. Судове рішення мотивовано тим, що апеляційна скарга не підписана особою, яка її подає, або представником такої особи. При цьому зазначив, що під текстом апеляційної скарги, поданої позивачем, зазначено: «Авт.: Вадим», що не можна вважати належним підписом особи, яка подає процесуальний документ.

Верховний Суд не погодився з висновком апеляційної інстанції, скасував його рішення та направив справу до суду апеляційної інстанції для вирішення питання про відкриття апеляційного провадження, зазначив, що право на судовий захист не може бути обмежено навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану (ч. 2 ст. 64 Конституції України).

Апеляційна скарга підписується особою, яка її подає, або представником такої особи (ч. 3 ст. 356 ЦПК).

Норми, які регулюють процесуальну форму, зокрема, встановлюють вимоги до форми та змісту відповідного процесуального документа (позову, апеляційної та касаційної скарги тощо), не повинні допускати такого тлумачення, результатом якого є нові формальні вимоги до процесуального документа.

Підстави для настання процесуально-правових наслідків у вигляді повернення відповідного процесуального документа (позову, апеляційної чи касаційної скарги) повинні бути визначені імперативно, вичерпно та не допускати розширеного тлумачення.

Процесуально-правові наслідки у вигляді повернення відповідного процесуального документа (позову, апеляційної чи касаційної скарги) не повинні наставати за ті дії (бездіяльність), які не порушують будь-яких імперативних процесуально-правових норм. Протилежний висновок свідчить про порушення принципу правової визначеності.

У спірних правовідносинах апеляційний суд виснував те, що під текстом апеляційної скарги, поданої ОСОБА_1, зазначено: «Авт.: Вадим», що не можна вважати належним підписом особи, яка подає процесуальний документ.

Верховний Суд наголосив, що проставлення підпису у відповідному процесуальному документі (як у справі, що переглядається, – «Авт.: Вадим») не має та не може мати процесуально-правовим наслідком непідписання відповідного процесуального документа. У разі наявності у документі підпису (як у справі, що переглядається, – «Авт.: Вадим»), неможливо стверджувати, що такий процесуальний документ не підписаний, та застосовувати процесуально-правові наслідки непідписання процесуального документа.

Верховний Суд підкреслив, що рукописний підпис «Вадим», який ідентифікує позивача, є належним виконанням вимог процесуального закону щодо підписання процесуального документа.

Верховний Суд констатував, що відсутні підстави вважати, що до суду апеляційної інстанції було подано апеляційну скаргу, що не була підписана особою, яка її подала. Отже, апеляційний суд помилково повернув апеляційну скаргу на підставі п. 1 ч. 5 ст. 357 ЦПК.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 вересня 2026 року у справі № 274/7800/25 (провадження № 61-3126св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139931032>.

12.9. Зупинення провадження у справі на підставі п. 10 ч. 1 ст. 252 ЦПК України є правомірним лише в разі, якщо справа у подібних правовідносинах переглядається у касаційному порядку палатою, об'єднаною палатою або Великою Палатою Верховного Суду. Перегляд справи у складі колегії суддів не є підставою для зупинення провадження

30 вересня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу заступника керівника Миколаївської обласної прокуратури у справі за позовом заступника керівника Окружної прокуратури м. Миколаєва в інтересах держави в особі Миколаївської міської ради до ОСОБА_1 про усунення перешкод у користуванні та розпорядженні земельною ділянкою водного фонду шляхом зобов'язання знесення житлового будинку.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову через необґрунтованість.

Апеляційний суд зупинив провадження у справі до закінчення перегляду в касаційному порядку Верховним Судом у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду справи № 487/2593/20, керуючись тим, що правовідносини, що виникли між сторонами у справі, яка переглядається в апеляційному порядку, є подібними до правовідносин у справі № 487/2593/20.

Верховний Суд не погодився з висновками апеляційного суду, скасував його рішення та направив справу до суду апеляційної інстанції для продовження розгляду, зазначив, що тлумачення змісту п. 10 ч. 1 ст. 252 ЦПК України свідчить про те, що суд може зупинити провадження у справі лише у випадку перегляду судового рішення у подібних правовідносинах (у іншій справі) у касаційному порядку: а) палатою; б) об'єднаною палатою; в) Великою Палатою Верховного Суду, та прийняття ними справи до свого провадження.

Така підстава для зупинення провадження у справі застосовується у тому разі, коли на розгляді перебуває справа, за наслідками перегляду якої Верховний Суд може прийняти постанову, у якій міститься правовий висновок про те, як саме повинна застосовуватися норма права, із застосуванням якої не погодилася колегія суддів, палата, об'єднана палата, що передала справу на розгляд палати, об'єднаної палати, Великої Палати (ч. 2 ст. 416 ЦПК України).

На час постановлення оскаржуваної ухвали справа № 487/2593/20, до закінчення касаційного перегляду судових рішень у якій апеляційний суд зупинив провадження у справі, що переглядається, після самовідводів суддів, перебувала на розгляді Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду, що підтверджується відомостями з Єдиного державного реєстру судових рішень.

Верховний Суд вказав, що суд апеляційної інстанції на наведене уваги не звернув, не врахував, що справа № 487/2593/20 переглядалася в касаційному порядку у складі колегії суддів, а не в складі палати, об'єднаної палати чи Великої Палати Верховного Суду, у зв'язку з чим помилково зупинив провадження у цій справі до закінчення перегляду у касаційному порядку судових рішень у справі № 487/2593/20.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 30 вересня 2026 року у справі № 487/4070/24 (провадження № 61-1643св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/140309071>.

13. Спори щодо розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи ДВС

13.1. Якщо резолютивна частина судового рішення та виданий на його підставі виконавчий лист не містять конкретного розміру грошових сум, присуджених до стягнення, державний виконавець не має повноважень самостійно визначати таку суму на підставі розрахунку стягувача. Зазначення державним виконавцем у постанові про відкриття виконавчого провадження суми, не визначеної судовим рішенням, є виходом за межі повноважень

09 вересня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1, ОСОБА_2 у справі за скаргою ОСОБА_1, ОСОБА_2 на дії державного виконавця Шевченківського ВДВС у місті Харкові Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції.

На обґрунтування заявлених вимог заявники посилалися на те, що державний виконавець у постановах про відкриття виконавчих проваджень зазначив суми заборгованості, які підлягають стягненню, однак в резолютивній частині судового рішення та виконавчих листах суми заборгованості не зазначені. Розрахунки стягувача не можуть бути підставою для врахування державним виконавцем при вирішенні питання про відкриття виконавчого провадження. Права встановлювати розмір заборгованості державний виконавець не має.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, відмовив у задоволенні скарги, оскільки в діях державного виконавця відсутні неправомірні дії під час примусового виконання рішення. Виконавчі документи відповідають вимогам закону, підстав для їх повернення стягувачу не було.

Верховний Суд не погодився з висновками судів попередніх інстанцій, скасував їх рішення та направив справу на новий розгляд до суду першої інстанції, зазначив, що у п. 13 постанови Пленуму Верховного Суду України від 18.12.2009 № 14 «Про судові рішення у цивільній справі» звернено увагу судів, що резолютивна частина повинна мати вичерпні, чіткі, безумовні й такі, що впливають зі встановлених фактичних обставин, висновки по суті розглянутих вимог і залежно від характеру справи давати відповіді на інші питання, зазначені у статтях 215–217 ЦПК. У ній, зокрема, має бути зазначено розмір грошових сум чи перелік майна, присуджених стороні.

У цій справі судовим рішенням стягнуто з ОСОБА_2 і ОСОБА_1 заборгованість за фактичний обсяг відпущеної електричної енергії, визначений за показами розрахункових засобів обліку (або розрахунковим шляхом), однак не визначено конкретного розміру заборгованості, яка підлягає стягненню, а додаткового рішення в порядку ст. 270 ЦПК України не ухвалено.

На виконання рішення суду видано два виконавчі листи.

Таким чином, оскільки резолютивна частина судового рішення, а також виконавчі листи, які видані на підставі цього рішення, не містять розміру грошових сум, присуджених стороні, державний виконавець у постановах про відкриття виконавчих проваджень не мав повноважень зазначати конкретні суми, які підлягають стягненню з боржників.

Верховний Суд звернув увагу, що, відмовляючи у задоволенні скарги, суди попередніх інстанцій на наведене уваги не звернули та не врахували, що визначивши суму заборгованості на підставі розрахунку стягувача, державний виконавець вийшов за межі своїх повноважень, та дійшли передчасних висновків про правомірність його дій.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 09 вересня 2026 року у справі № 953/16679/20 (провадження № 61-9903св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139746103>.

13.2. У разі смерті боржника обов'язок з відшкодування шкоди, присудженої судовим рішенням, входить до складу спадщини та допускає процесуальне правонаступництво у виконавчому провадженні. При цьому за наявності довідки про реєстрацію місця проживання спадкоємця за однією адресою зі спадкодавцем на момент відкриття спадщини, що відповідно до Порядку вчинення нотаріальних дій є доказом фактичного прийняття спадщини (ч. 3 ст. 1268 ЦК України), обов'язок спростовувати факт проживання зі спадкодавцем, доводити факт неприйняття спадщини, а також обсяг і вартість успадкованого майна покладається саме на спадкоємця, який заперечує проти вимог кредитора, а не на стягувача

09 вересня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ТОВ «Одеса-Преса» у справі за заявою ТОВ «Одеса-Преса», заінтересовані особи ОСОБА_1, приватний виконавець Одеського виконавчого округу, про заміну боржника у виконавчому провадженні.

На обґрунтування вимог ТОВ «Одеса-Преса» зазначало, що боржник ОСОБА_2 помер, спадкова справа після його смерті не заводилась. ОСОБА_2 належала 1/6 квартири, у цій квартирі зареєстрована його сестра, яка фактично прийняла спадщину (ч. 3 ст. 1268 ЦК України). Оскільки боргові зобов'язання переходять у спадок, є підстави для заміни померлого боржника його сестрою як правонаступником.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні заяви. Судове рішення мотивовано тим, що до нового кредитора ТОВ «Одеса-Преса» не перейшло право вимоги до спадкоємців боржника, оскільки попередній кредитор (ТОВ «Монблан Трейд 21») пропустив строк для пред'явлення вимог до спадкоємців за ст. 1281 ЦК України, що унеможливорює заміну померлого боржника у виконавчому провадженні.

Апеляційний суд змінив рішення суду першої інстанції в частині мотивів відмови у задоволенні заяви, керуючись тим, що заявник не довів належними та допустимим доказами саме факт постійного проживання ОСОБА_1 зі спадкодавцем на момент відкриття спадщини, а отже, і фактичне прийняття нею спадщини після смерті брата.

Верховний Суд не погодився з висновками апеляційного суду, скасував його постанову та передав справу на новий розгляд до апеляційного суду з огляду на таке.

Згідно з ч. 3 ст. 1268 ЦК України та пп. 3.20 п. 3 глави 10 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України довідка про реєстрацію місця проживання спадкоємця за однією адресою зі спадкодавцем є офіційним документом, що підтверджує факт постійного проживання на момент відкриття спадщини та дозволяє оформити спадкові права у нотаріуса.

Враховуючи принцип змагальності цивільного процесу (ст. 12, 81 ЦПК України), доводити факт непроживання зі спадкодавцем за наявності спільної реєстрації, а також обсяг і вартість успадкованого майна повинен саме спадкоємець, який заперечує проти вимог кредитора, адже його відповідальність обмежена вартістю отриманої спадщини.

Апеляційний суд безпідставно переклав обов'язок доказування на стягувача та зробив передчасний висновок про неприйняття спадщини ОСОБА_1, яка навіть не з'являлася в судові засідання й не висловлювала заперечень щодо спадщини чи свого місця проживання.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 09 вересня 2026 року у справі № 947/29686/23 (провадження № 61-7896св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139671761>.

13.3. Скасування постанови про закінчення виконавчого провадження та його відновлення відновлює дію ухвали суду про тимчасове обмеження боржника у праві виїзду за межі України. Повторного звернення виконавця до суду з поданням про обмеження виїзду не вимагається, а внесення відомостей до баз даних здійснюється уповноваженим органом Держприкордонслужби

30 вересня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за скаргою ОСОБА_1 на дії приватного виконавця щодо встановлення тимчасового обмеження у праві виїзду за межі України відносно ОСОБА_1.

На обґрунтування вимог заявник вказував, що відносно нього виконавче провадження 28.11.2023 було закінчене на підставі п. 5 ч.1 ст. 39 ЗУ «Про виконавче провадження», виконавчий лист направлено до суду, а 08.05.2025 на виконання ухвали суду від 23.04.2025 виконавче провадження було відновлено. 13.05.2025 приватний виконавець скасував припинення тимчасового обмеження боржника у праві виїзду за межі України. Вважає, що приватний виконавець всупереч ЗУ «Про виконавче провадження» вніс судове рішення від 05.11.2021, яке вичерпало свою дію, до бази даних Державної прикордонної служби України про боржників, яких тимчасово обмежено у праві виїзду за межі України за виконавчими документами про стягнення аліментів, хоча виконавче провадження відкрито з примусового виконання виконавчого листа про стягнення заборгованості за кредитними договорами. Також зазначив, що відносно нього не існує виконавчого провадження за виконавчим документом про стягнення аліментів.

Суд першої інстанції частково задовольнив скаргу, оскільки з моменту прийняття постанови про закінчення виконавчого провадження та скасування обмеження у праві виїзду за межі України ухвала суду, якою встановлено тимчасове обмеження щодо виїзду, вичерпала свою дію. Заборона виїзду за межі України відносно ОСОБА_1 застосована на підставі процесуального документа приватного виконавця, яким скасовано припинення тимчасового обмеження боржника у праві виїзду за межі України, що суперечить нормам ст. 441 ЦПК України та п. 19 ч. 3 ст. 18 ЗУ «Про виконавче провадження».

Апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції та залишив скаргу без задоволення. Судове рішення мотивовано тим, що у діях приватного виконавця немає порушень норм ЗУ «Про виконавче провадження», права ОСОБА_1, як боржника у виконавчому провадженні, не порушено. Водночас саме уповноважений орган Держприкордонслужби приймає до виконання та вносить інформацію до бази даних, а не приватний виконавець, який лише формує в системі супровідний лист на адресу уповноваженого органу Держприкордонслужби.

Верховний Суд погодився з висновками суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Ухвала суду від 05.11.2021 про тимчасове обмеження боржника у праві виїзду за межі України є чинною та не скасованою, а встановлене нею обмеження визначено безпосередньо на строк «до виконання зобов'язань за судовим рішенням».

Скасування судом постанови про закінчення виконавчого провадження та його відновлення у порядку ст. 41 ЗУ «Про виконавче провадження» відновлює дію раніше встановленого судом обмеження у праві виїзду. Повторне звернення виконавця до суду з аналогічним поданням за таких обставин не вимагається.

Відповідно до Порядку взаємодії органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, та органів Державної прикордонної служби України під час здійснення виконавчого провадження, затвердженого наказом Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України від 30.01.2018 № 256/5/65, виконавець лише формує в АСВП супровідний лист і додає скановану копію судового рішення. Безпосереднє внесення інформації до бази даних здійснює уповноважений орган Державної прикордонної служби України.

Приватний виконавець діяв у межах своїх повноважень та на виконання судового рішення, а права боржника порушено не було.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 30 вересня 2026 року у справі № 2-747/11 (4-с/638/54/25) (провадження № 61-16445св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/140347818>.

Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за вересень 2026 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного цивільного суду департаменту аналітичної та правової роботи / Відпов. за вип.: суддя ВС у КЦС, секретар Пленуму ВС, канд. юрид. наук, доцент Д. Д. Луспеник. Київ, 2026. – 55 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 supreme.court.gov.ua

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua

 x.com/supremecourt_ua

 so.supreme.court.gov.ua